

Uitvoeringsprogramma Grondwaterbeschermings- gebieden in Drenthe

Bijlage van de intentieverklaring "Naar een duurzame drinkwater- voorziening in Drenthe"

Eerste uitvoeringsprogramma gebiedsdossiers 2014-2017

COLOFON

Uitgave

Provincie Drenthe

Datum

3 februari 2014

Auteurs

C. van den Brink, Royal HaskoningDHV
G.H. Brilleman-Brondijk, provincie Drenthe

Inlichtingen bij

G.H. Brilleman-Brondijk, provincie Drenthe

Adresgegevens

Provincie Drenthe

Westerbrink 1

9405 BJ Assen

Postbus 122

9400 AC Assen

Telefoon 0592 – 36 55 55

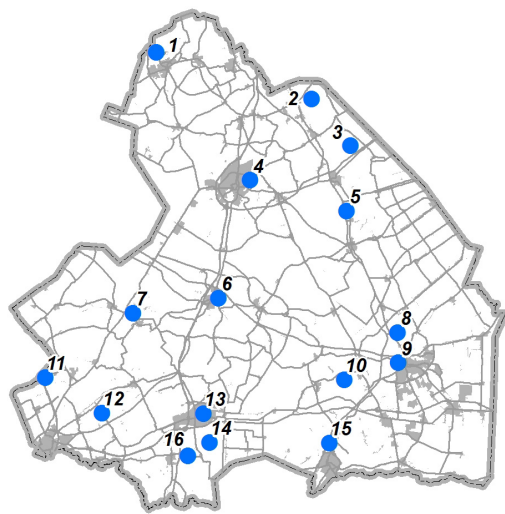
Fax 0592 – 36 57 77

www.drenthe.nl

post@drenthe.nl

Voorwoord

Grondwater is een natuurlijke hulpbron die van nature een goede en constante kwaliteit heeft. Grondwater is daarom in Drenthe de belangrijkste grondstof voor de drinkwatervoorziening, landbouw en natuur. In Drenthe wordt op 16 plaatsen grondwater gewonnen ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening. Rondom deze locaties zijn beschermingsgebieden aangewezen om de grondwaterkwaliteit extra te beschermen. De ligging van deze gebieden binnen de provincie Drenthe is weergegeven in de onderstaande figuur.

1. Nietap; 2. De Groeve; 3. Annen-Breevenen; 4. Assen; 5. Gasselte; 6. Beilen; 7. Leggeloo; 8/9. Valtherbos/Noordbargeres; 10. Kruidhaars; 11. Havelterberg; 12. Ruinerwold; 13. Hoogeveen; 14. Holtien; 15. Dalen en 16. Zuidwolde

Figuur 1 Overzicht grondwaterwinningen t.b.v. de openbare drinkwatervoorziening Drenthe

Om de drinkwatervoorziening ook in de toekomst veilig te kunnen stellen, zijn per drinkwaterwinning de risico's in beeld gebracht. Deze risico's zijn beschreven in de gebiedsdossiers en op 8 februari 2011 door Gedeputeerde Staten vastgesteld. Hiermee geeft de provincie invulling aan de Europese en de Nederlandse wetgeving zoals de EU Kaderrichtlijn Water en de Drinkwaterwet. De in Drenthe gekozen uitwerking past in de zorg van bestuursorganen om de drinkwatervoorziening duurzaam veilig te stellen, zodat voor de zuivering van het grondwater volstaan kan worden met een eenvoudige zuivering.

De afgelopen periode heeft de provincie samen met de 12 Drentse gemeenten, de waterbedrijven Waterleidingmaatschappij Drenthe (WMD), waterbedrijf Groningen en Vitens gewerkt aan een uitvoeringsprogramma. Dit uitvoeringsprogramma bevat per drinkwaterwinning een set maatregelen waarmee de risico's voor die betreffende drinkwaterwinning worden verminderd of zelf weggenomen.

Uitgangspunt voor de maatregelen is maatwerk per grondwaterbeschermingsgebied. Hierin staat de mate van bescherming in relatie tot de kwetsbaarheid van een gebied en invloed van bepaalde activiteiten op de grondwaterkwaliteit centraal. De maatregelen die noodzakelijk zijn om de drinkwaterwinning duurzaam te beschermen, worden beschreven in dit document.

Managementsamenvatting

De Kaderrichtlijn Water (KRW, 2000) stelt dat met bestaande zuivering drinkwater volgens de geldende normen moet worden gemaakt. Daarnaast moeten waterlichamen beschermd worden om het niveau van zuivering voor de productie van drinkwater te verlagen. Bij de implementatie van de Kaderrichtlijn Water in het Besluit Kwaliteitseisen en Monitoring Water (Bkmw, 2009) is dit vertaald in de volgende doelstelling (art 12): de kwaliteit van grondwaterlichamen waarin een waterwinlocatie is gelegen verbetert zodanig dat het niveau van zuivering van het onttrokken water kan worden verlaagd. Om deze doelstellingen te halen worden onder regie van provincies gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's voor drinkwaterwinningen opgesteld conform de afspraken in het Nationaal Water Overleg van 16 juni 2010, document: "Afspraken invoering gebiedsdossiers waterwinning voor de openbare drinkwatervoorziening". Tenslotte stelt de Drinkwaterwet dat bestuursorganen zorg dragen voor een duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening (Drinkwaterwet artikel 2, 18 juli 2009).

De provincie Drenthe heeft samen met de Waterleidingmaatschappij Drenthe (WMD), Waterbedrijf Groningen, Vitens, de betrokken gemeenten, LTO Noord, de waterschappen en de terreinbeheerders gebiedsdossiers opgesteld om de toestand van de zestien Drentse grondwaterwinningen (zie volgende tabel) te beoordelen. In de gebiedsdossiers zijn de aanwezige verontreinigingen geanalyseerd en vertaald naar risico's voor de drinkwaterwinning. De inhoudelijke analyse in de gebiedsdossiers toont een urgentie aan voor het nemen van maatregelen. De projectpartners hebben ambtelijk ingestemd met de methodiek en de uitwerking daarvan. De gebiedsdossiers zijn vervolgens op 11 februari 2011 bestuurlijk vastgesteld in een gezamenlijke bijeenkomst – op het pompstation van de winning Annen-Breevenen. Op die manier is er gedragen inzicht ontstaan in de toestand van de winningen en bronnen van verontreiniging die een risico vormen voor het duurzaam veiligstellen van de drinkwaterwinningen. Aansluitend zijn per winning uitvoeringsprogramma's opgesteld met maatregelen om deze risico's weg te nemen of te beperken. De uitvoering van deze maatregelen is vastgelegd in de intentieverklaring 'Naar een duurzame drinkwatervoorziening in Drenthe' vastgesteld 14 februari 2014.

Tabel 1   Overzicht Drentse grondwaterwinningen ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening

Grondwaterwinningen	
Nietap	Valtherbos/Noordbargeres
Onnen/De Punt*	Kruidhaars
De Groeve	Havelterberg **
Annen-Breevenen	Ruinerwold
Assen	Hoogeveen
Gasselte	Holtien
Beilen	Dalen
Leggeloo	Zuidwolde

* De winning Onnen/De Punt is gelegen in de provincie Groningen. Een klein gedeelte van het grondwaterbeschermingsgebied ligt in de provincie Drenthe. Het bijbehorende uitvoeringsprogramma wordt onder regie van de provincie Groningen opgesteld.

** De gemeente Steenwijkerland ligt in de provincie Overijssel. De maatregelen die voortvloeien uit het gebiedsdossier Havelterberg worden opgenomen in het uitvoeringsprogramma van de provincie Overijssel en worden gecoördineerd door de provincie Overijssel.

Voor de oppervlaktewaterwinning Drentse Aa is een apart gebiedsdossier opgesteld en worden aparte afspraken gemaakt en vastgelegd.

De intentieverklaring en bijbehorende uitvoeringsprogramma's per winning zijn tot stand gekomen in goede samenwerking met alle partijen die een belangrijke rol vervullen als het gaat om de bescherming van drinkwaterwinningen. Deze partijen zijn naast de provincie Drenthe en de driedrinkwaterbedrijven (WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens), de twaalf Drentse gemeenten (Tynaarlo, Assen, Borger-Odoorn, Noordenveld, Midden-Drenthe, Aa en Hunze, Westerveld, Hoogeveen, De Wolden, Meppel, Emmen en Coevorden) en Steenwijkerland¹, vier waterschappen² (Hunze en Aa's, Noorderzijlvest, Vechtstromen en Reest en Wieden), LTO Noord, terreinbeheerders³ (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Drents Landschap, Drents Particulier Grondbezit), Rijkswaterstaat Noord-Nederland en Prorail. Dit programma en het proces waarin dit tot stand gekomen is, kan daarmee beschouwd worden als een voorbeeld van de in de Drinkwaterwet bedoelde gezamenlijke zorgverplichting om via maatregelen en preventieve bescherming de betrokken intrekgebieden geschikt te houden voor drinkwaterwinning. De verdeling van verantwoordelijkheden voor de bescherming van de bronnen voor de openbare drinkwatervoorziening zijn gebaseerd op de verschillende wettelijke regelingen die een samenhang hebben met drinkwaterbescherming.

Hoewel de maatregelen aansluiten op de specifieke risico's van de winningen, bestaat er een grote samenhang tussen de maatregelen. Zo ligt het voor de hand om maatregelen die voor meerdere – of alle - winningen aan de orde zijn, te organiseren als provinciaal project. Ook een raming van de kosten van de uit te voeren maatregelen kan beter vanuit het provinciale overzicht van de maatregelen gedaan worden. In onderstaande tabellen wordt daarom een overzicht gegeven van de maatregelen voor alle Drentse grondwaterwinningen (tabel 2). Vervolgens wordt aangegeven hoe de verdeling is van de inzet van de betrokken partijen en de financiering van de maatregelen (tabel 3). Tenslotte worden de maatregelen en de verdeling van de betrokken partijen weergegeven per individuele winning (tabel 4).

De provincie is verantwoordelijk voor de regie en treedt op als centraal aanspreekpunt voor alle betrokken partijen.

Afspraken over de uitvoering van de maatregelen zijn gemaakt langs de lijn van de wettelijke taken. Echter, bij de uitvoering van de projecten worden de verschillende doelgroepen aangesproken vanuit de rol die ze hebben ten aanzien van de grondwaterkwaliteit. Burgers, bedrijven en agrariërs hebben geen wettelijke taak ten aanzien van de bescherming van de grondwaterkwaliteit, maar vormen echter wel een

¹ De gemeente Steenwijkerland ligt in de provincie Overijssel. De maatregelen die voortvloeien uit het gebiedsdossier Havelterberg worden opgenomen in het uitvoeringsprogramma van de provincie Overijssel en worden gecoördineerd door de provincie Overijssel.

² De waterschappen Hunze en Aa's, Noorderzijlvest, Vechtstromen en Reest en Wieden zijn niet direct als partij betrokken bij dit uitvoeringsprogramma daar het aspect invloed van oppervlaktewater op de kwaliteit van drinkwaterwinningen uit grondwater landelijk in KRW-verband nog niet is uitgewerkt en pas in de 2e planperiode (2015-2021) aan de orde komt. Oeverinfiltratiewinningen komen in Drenthe niet voor en voor de oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa worden afzonderlijke afspraken gemaakt.

³ Dit betreft organisaties die natuurgebieden beheren. Natuurgebieden zijn harmoniserende functies en vormen daarmee geen risico in relatie tot de grondwaterkwaliteit. In dit uitvoeringsprogramma zijn daarom voor de bescherming van de winningen geen maatregelen opgenomen voor de terreinbeherende organisaties.

belangrijke doelgroep bij maatregelen als 'Landbouwproject', Bewustwording en voorlichting' en 'Bezem door de middenkast'.

Een overzicht van de maatregelen voor alle Drentse grondwaterwinningen is opgenomen in tabel 2.

Tabel 2 Overzicht maatregelen per grondwaterwinning

Winning	1. Aanpak puntbronnen	2. Verkennen GGB	3. Risico's rioolstelsel	4. Landbouwproject	5. Gemeentelijk gewasbeschermingsmiddelen beleid	6. Bestrijdingsmiddelengebruik langs spoor	7. Gebiedsproces	8. Bewustwording en voorlichting	9. Bezem door de middenkast	10. Aanpak verbetering VTH	11. Bordjes GWBG langs spoor	12. Meewegen GW-belang projecten centrumvernieuwing Emmen	13. Planologische bescherming	14. Watertoets grondwaterkwaliteit	15. Monitoring grondwaterkwaliteit	16. Actualisatie gebiedsdossier
1. Nietap	x		x	x	x		x	x	x	x				x	x	x
2. De Groeve	x		x	x	x		x	x	x	x				x	x	x
3. Annen-Breevenen							x	x	(x)	x			x	x	x	x
4. Assen		x				x	x	x	(x)	x	x			x	x	x
5. Gasselte	x			x	x		x	x	x	x			x	x	x	x
6. Beilen	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x
7. Leggeloo	x			x			x	x	x	x			x	x	x	x
8. Valtherbos/Noordbargeres	x	x	x	x	x		x	x	x	x		x		x	x	x
9. Kruidhaars	x			x			x	x	x	x				x	x	x
10. Havelterberg	x		x	x	x		x	x	x	x			x	x	x	x
11. Ruinerwold	x			x			x	x	x	x			x	x	x	x
12. Hoogeveen		x					x	x	(x)	x				x	x	x
13. Holtien							x	x	(x)	x				x	x	x
14. Dalen	x		x	x	x		x	x	x	x			x	x	x	x
15. Zuidwolde							x	x	(x)	x			x	x	x	x

x = maatregel van toepassing voor winning.

(x) = maatregel niet nodig om risico's winning weg te nemen of te verminderen. Partijen binnen grondwaterbeschermingsgebied winning stellen het op prijs aan te haken bij provinciale initiatief.

De verdeling van de inzet van de partijen en financiering van het Eerste Uitvoeringsprogramma 2014 – 2017 staat in tabel 3.

Tabel 3   **Overzicht verdeling inzet van de betrokken partijen en financiering van de maatregelen die zijn opgenomen in de afzonderlijke Uitvoeringsprogramma's per grondwaterwinning**

	Provincie Drenthe en WLB*	LTO Noord	Water-schappen	Gemeen-ten	ProRail	Geraamde kosten Totaal (€)
<i>Maatregelen om actuele risico's weg te nemen/te verminderen</i>						
Aanpak puntbronnen	F	-	-	M	-	€ 125.000,-
Verkennen GGB	F	-	-	M	-	€ 75.000,-
Risico's rioolstelsels	F	-	-	M	-	€ 40.000,-
Landbouwproject	F	M	-	-	-	€ 450.000,-
Gemeentelijk gewasbeschermings-middelenbeleid	M	-	-	R	-	€ 0,-
Bestrijdingsmiddelen-gebruik langs spoor	M	-	-	-	R	€ 0,-
<i>Maatregelen om toekomstige risico's weg te nemen/te verminderen</i>						
Gebiedsproces	R	-	-	M	-	€ 0,-
Bewustwording en voorlichting	F	M	M	M	-	€ 40.000,-
Bezem door de middenkast	F	M	M	M	-	€ 50.000,-
Aanpak verbetering VTH	R	-	M	R	-	€ 0,-
Bordjes GWBW langs spoor	M	-	-	-	R	€ 0,-
Meewegen GW-belang projecten centrumvernieuwing Emmen	R	-	-	R	-	€ 0,-
Planologische bescherming	-	-	-	R	-	€ 0,-
<i>Onderzoeksmaatregelen</i>						
Watertoets grondwaterkwaliteit	F	-	M	M	-	€ 50.000,-
Monitoring grondwaterkwaliteit	R					
Actualisatie gebiedsdossiers	F	M	M	M	M	€ 50.000,-
Afstemmingsoverleg	R	M	M	M	M	€ 0,-
						€ 880.000,-

M = verlenen medewerking.

R = valt onder reguliere taken, geen extra kosten.

F = bijdrage financiering extra onderzoeken/projecten.

- = geen inzet van partij bij deze maatregel voorzien.

* = in Drenthe zijn drie waterbedrijven (WLB) betrokken bij het Uitvoeringsprogramma. De provincie en de WLB hebben aparte afspraken gemaakt over de financiering van bovengenoemde kosten.

In tabel 4 zijn de maatregelen per partij weergegeven voor de periode 2014 – 2017 die betrekking hebben op de winning Dalen.

Tabel 4 Overzicht maatregelen en verdeling inzet van de betrokken partijen voor de winning Dalen

Winning Dalen	1. Aanpak puntbronnen	2. Verkennen GGB	3. Risico's rioolstelsel	4. Landbouwproject	5. Gemeentelijk gewasbeschermingsmiddelen beleid	6. Bestrijdingsmiddelengebruik langs spoor	7. Gebiedsproces	8. Bewustwording en voorlichting	9. Bezem door de middelenkast	10. Aanpak verbetering VTH	11. Bordjes GWBG langs spoor	12. Meewegen GW-belang projecten centrumvernieuwing Emmen	13. Planologische bescherming	14. Watertoets grondwaterkwaliteit	15. Monitoring grondwaterkwaliteit	16. Actualisatie gebiedsdossier
Maatregelen	x		x	x	x		x	x	x	x			x	x	x	x
Provincie	F		F	F	M		R	F	F	R				F	M	F
WMD	F		F	F	M	M	M	F	F		M			F	R	M
gemeente Coevorden	M		M		R		M	M	M	R				M		M
LTO Noord				M				M	M							M
Waterschap Vechtstromen								M	M	M				M		M

M = verlenen medewerking.

R = valt onder reguliere taken, geen extra kosten.

F = bijdrage financiering extra onderzoeken/projecten.

- = geen inzet van partij bij deze maatregel voorzien.

* = in Drenthe zijn drie waterbedrijven (WLB) betrokken bij het Uitvoeringsprogramma. De provincie en de WLB hebben aparte afspraken gemaakt over de financiering van bovengenoemde kosten.

De maatregelen uit tabel 4 worden inhoudelijk toegelicht in hoofdstuk 3 "Uit te voeren maatregelen Dalen".

In 2016 vindt er een evaluatie plaats van de uitvoering van maatregelen uit dit uitvoeringsprogramma. Op basis van deze evaluatie worden nieuwe afspraken gemaakt door partijen over de realisatie van een duurzame wininfrastructuur voor de drinkwatervoorziening.

Inhoudsopgave

Voorwoord

Managementsamenvatting

HOOFDSTUK 1. INLEIDING	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Doel	3
1.3 Leeswijzer	3
HOOFDSTUK 2. PROCES EN UITGANGSPUNTEN	4
2.1 Werkwijze	4
2.2 Rol gebiedsdossier in gebiedsproces	4
2.3 Gezamenlijk uitvoeringsprogramma	5
2.4 Zoekgebied maatregelen	6
2.5 Doelgroepen	6
2.6 Samenhang met andere projecten	6
HOOFDSTUK 3. UIT TE VOEREN MAATREGELEN DALEN	7
3.1 Inleiding	7
3.2 Actuele risico's	7
3.2.1 Puntbronnen	7
3.2.2 Risico's rioelstelsel	8
3.2.3 Landbouwproject	10
3.2.4 Gemeentelijk gewasbeschermingsmiddelenbeleid	15
3.3 Toekomstige risico's	16
3.3.1 Gebiedsproces	16
3.3.2 Bewustwording en voorlichting	17
3.3.3 Bezem door de middenkast	18
3.3.4 Aanpak verbetering VTH	18
3.3.5 Planologische bescherming	20
3.4 Onderzoeksmatregelen	21
3.4.1 Watertoets grondwaterkwaliteit	21
3.5 Monitoring en evaluatie	22
3.5.1 Monitoring grondwaterkwaliteit	22
3.5.2 Actualisatie gebiedsdossiers	23
HOOFDSTUK 4. PROJECTMANAGEMENT	25
4.1 Organisatie	25
4.2 Kwaliteit	27
4.3 Informatie	27
4.4 Tijd	27

Bijlagen

- 1: Samenvatting gebiedsdossier en factsheet Dalen
- 2: Wettelijk kader en bestuurlijke afspraken

HOOFDSTUK 1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

De KRW stelt dat met bestaande zuivering drinkwater volgens de geldende normen moet kunnen worden gemaakt. Daarnaast moeten waterlichamen beschermd worden om het niveau van zuivering voor de productie van drinkwater te verlagen. Bij de implementatie van de Kaderrichtlijn Water in het Bkmw is dit vertaald in de volgende doelstelling (art. 12): de kwaliteit van grondwaterlichamen waarin een waterwinlocatie is gelegen verbetert zodanig dat het niveau van zuivering van het onttrokken water kan worden verlaagd. Dit is een streefwaarde waaraan geen realisatiedatum is gekoppeld maar waar wel naartoe gewerkt moet worden. Om deze doelstellingen te halen, worden onder regie van provincies gebiedsdossiers voor drinkwaterwinningen opgesteld conform de afspraken in het Nationaal Water Overleg van 16 juni 2010, document: "Afspraken invoering gebiedsdossiers waterwinning voor de openbare drinkwatervoorziening" (zie ook bijlage 2).

De provincie Drenthe heeft samen met betrokken partijen, onder wie de drinkwaterbedrijven en betrokken gemeenten, gebiedsdossiers opgesteld om de toestand van drinkwaterwinningen te beoordelen. Aan het bereiken van dit resultaat hebben de waterbedrijven een belangrijke inhoudelijke bijdrage geleverd. Deze bijdrage geeft blijk van het belang van de waterbedrijven en sluit aan op de wettelijke verantwoordelijkheden in de Drinkwaterwet (van kracht 1 juli 2011) die de waterbedrijven hebben voor de grondstof.

Gebiedsdossiers en Uitvoeringsprogramma

Het opstellen van gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's zijn KRW maatregelen, maar sluiten niettemin naadloos aan bij het provinciale grondwaterbeschermingsbeleid. Doel van het gebiedsdossier is het scheppen van een gemeenschappelijk inzicht in de factoren die van belang zijn voor de kwaliteit van het onttrokken grondwater ten behoeve van de drinkwaterproductie. Hierdoor ontstaat inzicht in de mogelijk aanwezige bronnen van verontreiniging (diffuse bronnen, lijnbronnen en puntbronnen) en de daarbij horende stoffen die het halen van de KRW-doelen in de weg staan. Door de risico's specifiek per drinkwaterwinning te analyseren, worden specifiek per winning effectieve maatregelen geformuleerd.

Door dit proces gezamenlijk met de betrokken partijen te doorlopen bestaat er tevens een gedragen basis voor de noodzaak voor het nemen van deze maatregelen en het maken van afspraken om deze te realiseren. Deze maatregelen en het borgen van de uitvoering daarvan, wordt vastgelegd in een Uitvoeringsprogramma.

In de gebiedsdossiers worden de aanwezige bedreigingen geanalyseerd en vertaald naar risico's voor de drinkwaterwinning. Hierbij worden drie invalshoeken gehanteerd om de noodzaak voor het nemen van maatregelen te onderbouwen. De eerste invalshoek is een 'theoretische analyse' van huidige risico's, zoals puntbronnen, spoorlijnen, wegen en kanalen en landgebruikfuncties als landbouw, stedelijk gebied en industrieterreinen. De tweede invalshoek betreft het toetsen van de huidige kwaliteit van het grondwater dat door het waterbedrijf op tientallen meters diep wordt onttrokken aan normen voor drinkwater. De derde invalshoek betreft een beoordeling van de beleidsmatige bescherming van de winning door analyse van de bestemmingsplannen,

calamiteitenplannen, rioleringsplannen en ander beleid dat relevant is voor de toekomstige risico's voor de kwaliteit van het grondwater.

Allereerst is samen met de projectpartners bepaald welke informatie wordt opgenomen in een gebiedsdossier voor drinkwaterwinning. Dit betreft voornamelijk informatie over de kwaliteit van het grondwater waar drinkwater van wordt gemaakt en informatie over bronnen van verontreinigingen en de kwetsbaarheid van het watersysteem.

Vervolgens is informatie op basis van de hiervoor beschreven methodiek geïnterpreteerd^{4,5}. De projectpartners hebben ambtelijk ingestemd met de methodiek. Deze methodiek is toegepast op zestien grondwaterwinningen in Drenthe die hierna zijn weergegeven.

Tabel 1.1 Overzicht Drentse grondwaterwinningen ten behoeve van de openbare drinkwatervoorziening

Grondwaterwinningen	
Nietap	Valtherbos/Noordbargeres
Onnen/De Punt *	Kruidhaars
De Groeve	Havelterberg **
Annen-Breevenen	Ruinerwold
Assen	Hoogeveen
Gasselte	Holtien
Beilen	Dalen
Leggeloo	Zuidwolde

* De winning Onnen/De Punt is gelegen in de provincie Groningen. Een klein gedeelte van het grondwaterbeschermingsgebied ligt in de provincie Drenthe. Het bijbehorende uitvoeringsprogramma wordt onder regie van de provincie Groningen opgesteld.

** De winning Havelterberg is gelegen in Drenthe. Een gedeelte van het grondwaterbeschermingsgebied ligt in de gemeente Steenwijkerland, provincie Overijssel. De maatregelen die voortvloeien uit het gebiedsdossier worden opgenomen in het uitvoeringsprogramma van de provincie Overijssel en worden gecoördineerd door de provincie Overijssel.

Voor de oppervlaktewaterwinning Drentse Aa is een apart gebiedsdossier opgesteld en worden aparte afspraken gemaakt en vastgelegd.

De gebiedsdossiers voor deze zestien winningen zijn opgesteld en ambtelijk akkoord bevonden door de projectpartners. Op die manier is er gedragen inzicht ontstaan in de toestand van de winning en bedreigingen die een risico vormen voor het duurzaam veiligstellen van de drinkwaterwinning.

De dossiers zijn vervolgens op 11 februari 2011 bestuurlijk vastgesteld in een gezamenlijke bijeenkomst op het pompstation van de winning Annen - Breevenen. In de gebiedsdossiers zijn geen afspraken opgenomen over maatregelen met bijbehorende kosten en de verantwoordelijke partij voor het uitvoeren daarvan. Deze afspraken zijn opgenomen in dit uitvoeringsprogramma.

Op basis van deze risico's zijn maatregelen geformuleerd en opgenomen in uitvoeringsprogramma's. Het uitvoeringsprogramma zet een belangrijke stap in de

⁴ Provincie Drenthe (2011). Gebiedsdossiers grondwaterbeschermingsgebieden in Drenthe.

⁵ Ten Heggeler, M., B. Groenhof, J. van Essen en C. van den Brink (2010). Gebiedsdossiers voor kwetsbare drinkwaterwinningen in Overijssel. H2O 6, pp 12-14.

richting van het veiligstellen van deze winningen voor de toekomst en kan op draagvlak van de betrokken partijen rekenen.

1.2 Doel

Dit rapport betreft een uitvoeringsprogramma voor maatregelen die worden genomen om risico's voor drinkwaterwinningen weg te nemen of te beperken. Hiermee wordt invulling gegeven aan de doelstellingen van de KRW en de doelstellingen van de deelnemende partijen voor deze drinkwaterwinning. Op basis van monitoring en evaluatie moet blijken in hoeverre met deze maatregelen de doelstellingen worden gehaald.

1.3 Leeswijzer

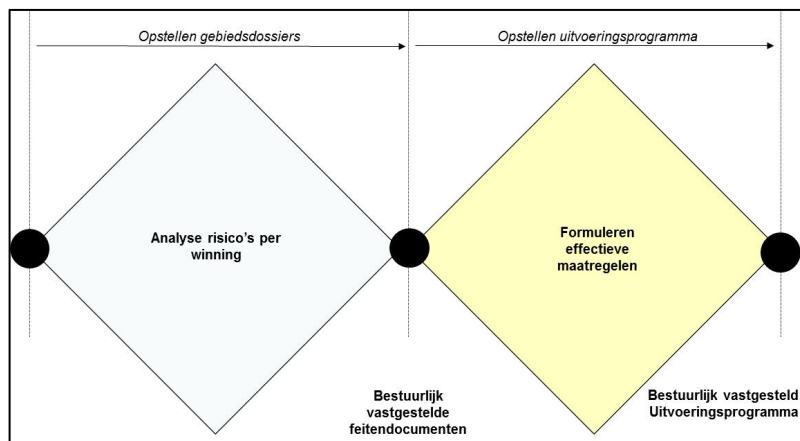
Hoofdstuk 2 beschrijft het proces en de gehanteerde werkwijze. In hoofdstuk 3 van dit uitvoeringsprogramma zijn de uit te voeren maatregelen opgenomen voor de winning Dalen. In hoofdstuk 4 volgt een beschrijving van het projectmanagement.

HOOFDSTUK 2. PROCES EN UITGANGSPUNTEN

2.1 Werkwijze

Centraal in het opstellen van een uitvoeringsprogramma staat de vraag met welke maatregelen de risico's van een drinkwaterwinning effectief kunnen worden weggenomen of verminderd en welke afspraken daarover met de projectpartners gemaakt kunnen worden. De provincie Drenthe heeft niet gekozen voor een generieke aanpak om maatregelen toe te kennen aan risico's, maar heeft gekozen om de risico's en maatregelen per winning of enkele nauw verwante winningen te bespreken met de projectpartners bij de gemeente waarin de winningen liggen. Het uitvoeringsprogramma bevat derhalve afspraken over de uitvoering van specifieke maatregelen per winning. Dit is schematisch weergegeven in figuur 2.1.

Figuur 2.1 Schematische weergave afspraken specifieke maatregelen per winning

2.2 Rol gebiedsdossier in gebiedsproces

In de KRW wordt zowel vooruit gekeken – worden de doelen gehaald in de toekomst? – als achteruit gekeken – voldoen de grondwaterlichamen aan de goede toestand? Het vooruit kijken wordt karakterisering genoemd (de zogenaamde artikel 5 rapportage); het achteruit kijken is de beoordeling (opgenomen in het Stroomgebiedsbeheerplan - SGBP). Zowel karakterisering als beoordeling vindt plaats in cycli van zes jaar. Voor het opstellen van de gebiedsdossiers is landelijk afgesproken dat – voor de kwetsbare winningen – in 2012 een gebiedsdossier is opgesteld.

Het actualiseren van de gebiedsdossiers volgt de cycli van de KRW. De actualisatiefrequentie is daarmee eens per zes jaar of zoveel vaker als ontwikkelingen dat noodzakelijk maken. Passend bij de wijze waarop de gebiedsdossiers tot stand zijn gekomen, zijn de gebiedsdossiers geen afgeronde rapporten, maar vormen ze een levend document dat een instrument vormt binnen het gebiedsproces waarmee – gezamenlijk met de projectpartners – de drinkwaterwinningen duurzaam beschermd worden en daarmee de drinkwatervoorziening duurzaam veiliggesteld wordt (§ 3.3.1).

2.3 Gezamenlijk uitvoeringsprogramma

Dit uitvoeringsprogramma met maatregelen en bijbehorende intentieverklaring zijn tot stand gekomen in goede samenwerking met alle partijen die een belangrijke rol vervullen als het gaat om de bescherming van drinkwaterwinningen. Deze partijen zijn naast de provincie Drenthe en de drie drinkwaterbedrijven (WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens), de twaalf Drentse gemeenten (Tynaarlo, Assen, Borger-Odoorn, Noordenveld, Midden-Drenthe, Aa en Hunze, Westerveld, Hoogeveen, De Wolden, Meppel, Emmen en Coevorden) en Steenwijkerland⁶, vier waterschappen⁷ (Hunze en Aa's, Noorderzijlvest, Vechtstromen en Reest en Wieden), LTO Noord, terreinbeheerders⁸ (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Drents Landschap, Drents Particulier Grondbezit), Rijkswaterstaat Noord-Nederland en Prorail. Dit programma en het proces waarin dit tot stand gekomen is, kan daarmee beschouwd worden als een voorbeeld van de in de Drinkwaterwet bedoelde gezamenlijke zorgverplichting om via maatregelen en preventieve bescherming de betrokken intrekgebieden geschikt te houden voor drinkwaterwinning.

Vanuit hun verantwoordelijkheid volgend uit respectievelijk de Wet Milieubeheer en de Drinkwaterwet, hebben de provincie Drenthe en waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens een centrale rol gespeeld bij het tot stand komen van dit programma, waarbij de provincie conform landelijke afspraken eindverantwoordelijk is voor het 'aanleggen van gebiedsdossiers' als opgenomen in de Stroomgebied-beheerplannen Rijndelta en Eems. De waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens hebben de totstandkoming van dit programma samen met de provincie vormgegeven en hebben inhoudelijk bijgedragen aan dit uitvoeringsprogramma door onder meer relevante informatie van de betrokken drinkwaterwinningen aan te leveren en door het analyseren van de risico's voor de drinkwaterwinningen als basis voor het formuleren van effectieve maatregelen.

De verdeling van rollen, taken en verantwoordelijkheden en plichten voor de bescherming van de bronnen voor de openbare drinkwatervoorziening zijn in verschillende wettelijke regelingen ondergebracht: de Wet Milieubeheer, de Drinkwaterwet, de Wet ruimtelijke ordening, de Wet bodembescherming en de Waterwet. De bescherming van de bronnen vindt tevens zijn grondslag in EU-richtlijnen als de KRW, de grondwaterrichtlijn, de drinkwaterrichtlijn, de nitraatrichtlijn. In bijlage 2 is een opsomming opgenomen van de belangrijkste verantwoordelijkheden en rollen voor partijen.

⁶ De gemeente Steenwijkerland ligt in de provincie Overijssel. De maatregelen die voortvloeien uit het gebiedsdossier Havelterberg zijn ondergebracht in het uitvoeringsprogramma van de provincie Overijssel en worden gecoördineerd door de provincie Overijssel.

⁷ De waterschappen Hunze en Aa's, Noorderzijlvest, Vechtstromen en Reest en Wieden zijn niet direct als partij betrokken bij dit uitvoeringsprogramma daar het aspect invloed van oppervlaktewater op de kwaliteit van drinkwaterwinningen uit grondwater landelijk in KRW-verband nog niet is uitgewerkt en pas in de 2e planperiode (2015-2021) aan de orde komt. Oeverinfiltratiewinningen komen in Drenthe niet voor en voor de oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa worden afzonderlijke afspraken gemaakt.

⁸ Dit betreft organisaties die natuurgebieden beheren. Natuurgebieden zijn harmoniserende functies en vormen daarmee geen risico in relatie tot de grondwaterkwaliteit. In dit uitvoeringsprogramma zijn daarom voor de bescherming van de winningen geen maatregelen opgenomen voor de terreinbeherende organisaties.

2.4 Zoekgebied maatregelen

De risico's voor de winningen worden bepaald door de bedreigingen binnen het intrekgebied van de winning. In een aantal gevallen is een deel van het onttrokken grondwater afkomstig uit het intrekgebied dat juist buiten het grondwaterbeschermingsgebied ligt. In overleg met de projectpartners is afgesproken dat het zoekgebied voor de maatregelen het grondwaterbeschermingsgebied betreft. Reden voor deze keuze is drieledig:

- Gezien de ligging van de grondwaterbeschermingsgebieden ten opzichte van de intrekgebieden worden vanuit het grootste deel van de risico's aangepakt met maatregelen binnen grondwaterbeschermingsgebieden.
- De grondwaterbeschermingsgebieden vormen een adequate beleidsmatige basis voor afspraken over maatregelen met de projectpartners.
- De gebiedsdossiers vormen een instrument binnen het gebiedsproces (§ 3.3.1). De dossiers worden in ieder geval iedere zes jaar geactualiseerd en zoveel vaker als nodig is. Indien relevant zullen de risico's in het intrekgebied die buiten het grondwaterbeschermingsgebied liggen in een volgende actualisatie aan de orde komen.

2.5 Doelgroepen

Om de risico's voor de winningen effectief te verminderen, is het nodig zoveel mogelijk actoren te bereiken die een rol spelen bij risicovolle activiteiten. Afspraken over de uitvoering van de maatregelen zijn gemaakt langs de lijn van de wettelijke taken. Echter, bij de uitvoering van de projecten worden de verschillende doelgroepen aangesproken vanuit de rol die ze hebben ten aanzien van de grondwaterkwaliteit. Burgers, bedrijven en agrariërs hebben geen wettelijke taak ten aanzien van de bescherming van de grondwaterkwaliteit, maar vormen echter wel een belangrijke doelgroep bij maatregelen als 'Landbouwproject', 'Bewustwording en voorlichting' en 'Bezem door de middenkast'.

2.6 Samenhang met andere projecten

Dit project staat niet op zichzelf. De provincie Drenthe voert projecten uit op strategisch, tactisch en operationeel niveau om grondwater duurzaam te beheren en de drinkwaterwinningen in Drenthe duurzaam veilig te stellen. Hierna volgt een beperkte opsomming van de meest relevante projecten:

- Strategisch: Grondwatervisie Drenthe als onderdeel van de Omgevingsvisie Drenthe.
- Tactisch: Nieuwe invulling grondwaterbeschermings- en stimuleringsbeleid.
- Operationeel: Opstellen van gebiedsdossiers voor de zestien grondwaterwinningen en het uitvoeren van een uitvoeringsprogramma voor maatregelen.

De projecten worden in samenhang met elkaar uitgevoerd. Dit uitvoeringsprogramma vormt daar een onderdeel van.

HOOFDSTUK 3. UIT TE VOEREN MAATREGELEN DALEN

3.1 Inleiding

De urgentie voor het nemen van maatregelen is gebaseerd op een inhoudelijke analyse van de ruwwaterkwaliteit, de risico's van verontreinigingsbronnen aan het maaiveld en de beoordeling van de beleidsmatige bescherming van de winning. De beoordeling van de risico's van de drinkwaterwinning Dalen is samengevat in bijlage 1.

De uit te voeren maatregelen zijn gegroepeerd naar type risico. Dit zijn maatregelen om actuele risico's aan te pakken (§ 3.2), maatregelen om toekomstige risico's te voorkomen (§ 3.3) en onderzoeksmaatregelen (§ 3.4). De invulling van deze maatregelen sluit aan bij de risico's van de winning Dalen.

Voor het borgen van maatregelen wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande sporen. In aanvulling hierop zijn maatregelen nodig in het kader van monitoring en evaluatie (§3.5).

3.2 Actuele risico's

3.2.1 Puntbronnen

Noodzaak

Uit de kwaliteit van het grondwater dat bij de winning wordt onttrokken en uit de uitgevoerde inventarisatie naar de aanwezigheid van bodemverontreinigingen (puntbronnen), blijkt dat puntbronnen een risico vormen. Puntbronnen die een actuele bedreiging kunnen vormen voor de winning of een aandachtspunt zijn, worden daarom onderzocht en zo nodig gesaneerd onder regie van het bevoegd gezag Wbb.

Maatregel en eindresultaat

Alvorens aan de slag te gaan met de puntbronnen stelt de provincie Drenthe samen met de gemeente Coevorden een nieuwe puntbronnenkaart op om uit te gaan van de meest recente informatie. Immers, bodemonderzoek en bodemsanering is een lopend proces. Hierin zullen puntbronnen die 'voldoende onderzocht' of 'niet verontreinigd' zijn worden weggelaten. Hierbij wordt aangesloten bij de terminologie van de puntbronnen (Spoed, Ernstig, UBI).

De overgebleven puntbronnen worden gecorrigeerd voor de puntbronnen die landelijk in het kader van het Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties (juli 2009) worden aangepakt (de zogenaamde Spoedlijst). Concreet betekent dit:

- Conform het convenant bodemontwikkelingsbeleid 2009 wordt gewerkt met een spoedlijst van puntbronnen. Op deze spoedlijst staan locaties die ook aangepakt moeten worden in het kader van dit uitvoeringsprogramma. Van deze locaties wordt uitgezocht of deze vallen onder spoed humaan of onder spoed overig. De minister van VROM heeft in het Algemeen Overleg met de 2e Kamer op 14 april 2010 toegezegd dat alle verontreinigingslocaties die drinkwaterwinningen

bedreigen als spoedlocatie worden beschouwd. In dit onderzoek komt voor de winning Dalen één Spoedlocatie naar voren⁹:

- het gebouw van het waterbedrijf zelf in het waterwingebied. Een ernstige verontreiniging met minerale olie is inmiddels als spoedlocatie vrijwel geheel gesaneerd. Deze spoedlijsten zijn eind 2010 volgens het Convenant door de provincies aangeleverd aan het Ministerie van I&M.
- Voor de resterende locaties die niet op de spoedlijst voorkomen moet nader onderzocht worden of zij een daadwerkelijk risico vormen voor de drinkwaterwinning. Hiervoor wordt in de periode 2014-2016 een saneringsprogramma opgesteld voor de resterende locaties. Hierbij is de focus van het onderzoek gericht op het risico voor de drinkwaterwinning. Om te komen tot het programma worden de volgende fasen doorlopen:
  - inventarisatie van uitgangspunten;
  - bepaling van relevante locaties;
  - bepaling van informatiebehoefte door de beschikbare bodemgegevens van de geselecteerde locaties te beoordelen;
  - uitvoeren HO/VO/NO op de relevante locaties;
  - opstellen plan van aanpak sanering;
  - bepaling uitvoering, planning en financiering van het programma;
  - voorbereiding en sluiten overeenkomst met betrokkenen over de uitvoering en de financiering van het programma.

Op basis van deze inzichten wordt tijdens het evaluatiemoment in 2016 bepaald in hoeverre deze categorie locaties daadwerkelijk een risico vormen voor de drinkwaterwinning en worden gesaneerd.

Eindresultaat: de risico's voor de spoedlocaties zijn in 2017 weggenomen. Ook voor de overige locaties is in 2017 in beeld in welke mate deze een risico vormen voor de drinkwaterwinning. Voor de bedreigende (voor de drinkwaterwinning direct risicovol) locaties worden tijdens en aansluitend op de periode 2014-2017 maatregelen genomen.

3.2.2 Risico's rioolstelsel

Noodzaak

Lekke riolering kan afhankelijk van de grondwaterspiegel een drainerende of infiltrerende werking hebben. Bij een infiltrerende werking is er kans op risicovolle emissies naar het grondwater. Uit onderzoek¹⁰ blijkt dat de grondwateraanvulling onder steden voor een groot deel voor rekening komt van lekkage van riolering¹¹. Lekke rioolbuizen zijn daarbij een bron van nitraat en andere verontreinigingen (o.a. micro-organismen en organische verbindingen). Er is echter vrij weinig bekend over de kwantiteit van het lekkende rioolwater. Uit onderzoek¹² blijkt dat de lekkage soms meer dan 5% van de droogweerafvoer kan bedragen. Een nauwkeurige en betrouwbare kwantitatieve

⁹ Arcadis (2012). Spoedlocaties en intrekgebieden tbv drinkwater. Arcadis rapport no. B02014.000038 i.o.v. VEWIN en Min. I&M.

¹⁰ Grontmij (2010). Kwaliteit rioleringen grondwaterbeschermingsgebieden Drenthe. I.o.v. provincie Drenthe.

¹¹ Stedelijk waterbeheer en drinkwaterwinning, BTO_2005.037, KIWA.

¹² Risico's riolering voor kwetsbare drinkwaterwinningen in Overijssel, Royal Haskoning, 9W9658 d.d. 27 maart 2012.

schatting van de risico's voor de kwetsbare drinkwaterwinningen in Overijssel bleek niet mogelijk¹². Onderzoekresultaten lopen daarvoor te zeer uiteen. Wel is naar voren gekomen waar de risico's zich met name manifesteren en waar dus eventuele maatregelen genomen kunnen worden die het meest effectief en doelmatig zijn. De meest reële risico's die naar voren zijn gekomen, betreffen:

- Grootschalige lekkage vanuit de vrijvervalriolering.
- Infiltratie vuilwater in infiltratievoorzieningen door foutaansluitingen.
- Infiltratie vuilwater uit IBA's in de bodem.
- Situaties waarbij de toestand van riolering, aansluitingen of IBA's niet bekend is.

Het risico is groter bij private riolering dan bij publieke riolering, omdat er verschil is in beheer, inspectie, toezicht en handhaving. De meest doelmatige maatregelen die genomen kunnen worden, betreffen maatregelen voorriolering en IBA's binnen het intrekgebied:

- Adequaat toepassen van de NEN 3650 bij nieuwe aanleg van riolering in grondwaterbeschermingsgebied (waaronder minimaal een dichtheidsbeproeving direct na aanleg).
- Normale reguliere inspectie (minimaal eens per 10 jaar, hogere frequentie wanneer daar aanleiding voor is) van gemeentelijke riolering.
- Volgens een normale, gebruikelijke frequentie adequaat uitvoeren van inspectie, toezicht en handhaving op aanleg, onderhoud en beheer van riolering en IBA's op privé-terrein.
- Vervangen of repareren (relinen) volgens normaal beheer.
- Opsporen en verhelpen foutaansluitingen in nieuwe afkoppelprojecten.
- Periodiek opsporen en verhelpen foutaansluitingen in bestaande stelsels.
- Periodieke voorlichting over het juist gebruik van IBA's.
- Toezicht en handhaving op functioneren IBA's (effluentcontrole).

Deze maatregelen betreffen voornamelijk maatregelen die eigenlijk vallen onder regulier beheer, maar die om uiteenlopende redenen (met name kosten en capaciteit) in het verleden minder prioriteit hadden. Indien alle reguliere taken volledig conform wetgeving en beleid adequaat worden uitgevoerd, zijnde belangrijkste risico's ondervangen. Aanvullende technische maatregelen zijn in dat geval ook niet nodig om de risico's weg te nemen. De winst zit dus met name in het op adequaat niveau brengen van deze taken¹².

Maatregel en eindresultaat

De gemeenten hebben taken en bevoegdheden op grond van de Wet Milieubeheer. Deze betreffen o.a. het opstellen van rioleringsplannen en het vervolgens aanleggen, beheren en onderhouden van de rioolstelsels. Daarbij hebben zij niet alleen op grond van de Wet Milieubeheer taken en bevoegdheden maar hebben zij op grond van het Burgerlijk Wetboek ook een risicoaansprakelijkheid voor die rioolstelsels. Rioolstelsels zijn opstallen in de zin van artikel 6:174 BW en op grond van dit artikel rust op de leidingbeheerder risicoaansprakelijkheid. In z'n algemeenheid zijn gemeenten verantwoordelijk om risicovolle emissies vanuit de riolering naar het grondwater in het intrekgebied van een drinkwaterwinning op te sporen en weg te nemen, terwijl – nog algemener vanuit de Drinkwaterwet – de gemeenten als bestuursorgaan mede zorg dragen voor de duurzame veiligstelling van de drinkwatervoorziening.

Om extra ervaring op te doen met het risico van lekkende riolering voor een drinkwaterwinning wordt in dit uitvoeringprogramma specifiek gekeken naar winningen waarvan het grondwaterbeschermingsgebied overlapt met een deel van het stedelijk gebied. In dit gebied is de intensiteit van de riolering en de risico's van eventuele emissies het hoogst. Voor gemeenten is dit relevant wanneer een aanzienlijk deel van het intrekgebied (> 5%) bestaat uit stedelijk of bebouwd gebied. Dit is het ook geval voor de winning Dalen (gemeente Coevorden). Daarnaast vormen IBA's een mogelijk risico. Die liggen met name in het buitengebied:

- In 2014 wordt onder regie van de provincie Drenthe een studie uitgevoerd om nader te onderzoeken welke risico's de rioleringsstelsels en IBA's vormen voor deze drinkwaterwinning. In deze studie moeten de noodzakelijke maatregelen naar voren komen op het gebied van aanleg, monitoring en inspectie, inspectie-interval en renovatie van riolering. Gemeente en WMD worden geconsulteerd tijdens deze studie. Concreet gaat het om 1 consultatieronde en het bespreken van het conceptrapport in een interactieve workshop. Hiermee wordt draagvlak verkregen voor dit project en voor het uitvoeren van eventuele maatregelen. Voor de gemeenten en WMD zijn geen extra kosten verbonden aan de studie, de consultatie past binnen de reguliere werkzaamheden van de gemeenten en het waterbedrijf. Op basis van de studie kan tijdens het evaluatiemoment in 2016 bepaald worden in hoeverre maatregelen nodig zijn om het risico van lekkende riolering te verminderen. Voor het uitvoeren van maatregelen moeten nieuwe bestuurlijke afspraken worden gemaakt.
- De gemeente Coevorden brengt uiterlijk 2016 de nulsituatie van het rioleringsstelsel in beeld en voert haar reguliere wettelijke taken in de grondwaterbeschermingsgebieden volledig conform wetgeving uit.

Daarnaast gaat de provincie een gezamenlijk proces opstarten om de uitvoering/ implementatie van genoemde maatregelen te faciliteren. Ook vanuit de beoogde op te richten Regionale Uitvoerings Diensten (RUD's) zijn wellicht mogelijkheden aanwezig om dit vervolgtraject op te pakken. Nagegaan dient te worden wat er voor nodig is om uitvoering van de maatregelen te realiseren en wie binnen de organisaties, maar ook tussen organisaties, het initiatief neemt en verantwoordelijk is voor de feitelijke implementatie van de maatregelen. Dit leidt idealiter tot een gedragen uitvoeringprogramma waarin heldere eenduidige afspraken gemaakt zijn over de aanpak (hoe gaan we het doen) en de rol- en taakverdeling om deze maatregelen uit te voeren. Daarnaast dienen in dit uitvoeringprogramma algemene zaken als planning, budgettering, verantwoordelijkheid, evaluatie en monitoring opgenomen te worden. Eindresultaat: de risicovolle emissies van riolen naar het grondwater zijn in grondwaterbeschermingsgebieden die overlappen met het stedelijk gebied in beeld eind 2014 op basis van inspectiegegevens en consultatie van de gemeenten. Daarnaast is een studie uitgevoerd naar de risico's van emissies vanuit riolering en IBA's in intrekgebieden en zijn mogelijke maatregelen in beeld.

3.2.3 Landbouwproject

Noodzaak

In het grondwater in de grondwaterbeschermingsgebieden van veel Drentse winningen worden op dit moment landbouw gerelateerde stoffen als nitraat en/of

gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen in concentraties variërend van spootjes tot gehalten boven de drinkwaternorm. Dit betreft een vervuiling uit het verleden en illustreert de kwetsbaarheid van de winning voor deze stoffen.

Uit de gebiedsdossiers blijkt dat er nog steeds agrarische activiteiten plaatsvinden die een risico vormen voor de drinkwaterwinningen. Uit een inventarisatie van de risico's van gewasbeschermingsmiddelen¹³ blijkt dat ondanks een afname van de risico's met ca. 80–90% over de periode 1997–2010 de risico's in met name de akkerbouwgebieden nog altijd te hoog is, dat wil zeggen meer dan 500 milieubelastingspunten (MBP) per hectare per jaar. Uit de evaluatie van de landbouwpraktijk en waterkwaliteit in Nederland over de periode 1992–2010¹⁴ blijkt dat nitraatconcentraties in het bovenste grondwater in zandgebieden zijn afgenomen van 140 in 1992 naar 60 mg NO₃/l in 2010. Ondanks de inspanningen van de afgelopen jaren, wordt in de zandgebieden de nitraatnorm van 50 mg NO₃/l nog steeds overschreden. Voor zowel gewasbeschermingsmiddelen als nutriënten (nitraat) is er – afhankelijk van de specifieke situatie van de winning – een noodzaak voor het verder verminderen van deze risico's.

Dit geldt ook voor de winning Dalen, waar in het grondwater 1,2-DCP en nikkel wordt aangetroffen.

Maatregelen en eindresultaat: Uitvoeren van een landbouwproject

Stimuleringsbeleid met de landbouw

Sinds 1997 wordt door middel van stimuleringsbeleid de landbouw gerelateerde belasting binnen grondwaterbeschermingsgebieden verminderd. Centraal onderdeel van dit project zijn de kennisgroepen de akkerbouw (2) en veehouderij, waarin kennis en ervaringen worden uitgewisseld. Daarnaast zijn binnen dit project experimenten van maatregelen uitgevoerd. Het convenant waarin hierover tussen WMD, LTO Noord en provincie Drenthe afspraken zijn gemaakt, is eind 2010 afgelopen. De programma's van de kennisgroepen zijn volop doorgegaan, er heeft integratie met het programma Veldleeuwerik plaatsgevonden en er is ruimte voor innovatieve projecten (b.v. inzet vochtsensoren) gemaakt.

Provinciebreed wordt sinds 2000 samen met de veehouders in Drenthe gewerkt aan het sluiten van kringlopen en verduurzamen van de bedrijfsvoering via het project Bedreven Bedrijven dat in 2009 is voortgezet met het project Duurzaam Boer Blijven in Drenthe. Dit project is op 28 september 2012 officieel afgesloten.

Vanaf 2012 is de provincie gestart met het pilot project Veldleeuwerik waarin onder andere de twee kennisgroepen akkerbouw van de WMD opgenomen zijn. In tegenstelling tot de andere projecten ligt in dit project meer nadruk op het 'zelfdragend' vermogen van het project. Dit wil zeggen dat de verduurzaming van de landbouw die met het project wordt ingezet niet vermindert of stopt. Deze verduurzaming gaat ook verder nadat het

¹³ Van den Brink, C., C. Steinweg en W.J. Zaadnoordijk (2011). *Bepalen strategie vermindering risico's bestrijdingsmiddelen Noordoost Nederland*. Project in opdracht van provincie Drenthe, provincie Fryslân, provincie Groningen en provincie Overijssel. Eindrapport 22 juli 2011. Referentie Royal Haskoning rapportno. 9V5482.

¹⁴ Baumann, R.A., A.E.J. Hooijboer, A. Vrijhoef, B. Fraters, M. Kotte, C.H.G. Daatselaar, C.S.M. Olsthoorn en J.N. Bosma. *Landbouwpraktijk en waterkwaliteit in Nederland 1992 – 2010*. RIVM rapportno. 68716007/2012.

project is gestopt omdat de bedrijfsvoering van de agrariërs en de afnemers van de landbouwproducten gebaat zijn bij deze verduurzaming. De hiervoor benodigde kennis wordt tijdens het pilot project aan de telers overgebracht.

Doel

Doel van het landbouwproject is het verbeteren van de bedrijfsvoering binnen milieukundige randvoorwaarden (maximaal 0,1 µg/l voor een individuele stof en maximaal 0,5 µg/l voor de som van gewasbeschermingsmiddelen en maximaal 50 mgNO₃/l). Echter, effectiever omgaan met nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen levert mogelijk ook winst op voor de agrariërs. Aan de andere kant is het denkbaar dat andere – duurder – gewasbeschermingsmiddelen nodig zijn om aan de milieudoelstellingen te voldoen. Ten aanzien van gewasbeschermingsmiddelen valt te denken aan effectievere spuitmethoden, gebruik van andere middelen en/of het vergroten van het plaagwerende vermogen van de bodem via het verhogen van het gehalte organische stof. Door spuitmethoden te verbeteren kan bespaard worden op aanschaf van kostbare gewasbeschermingsmiddelen. Het verminderen van de N-uitspoeling is gericht op het sluiten van kringlopen. Hierbij wordt uitgegaan van het gedachtegoed van het – inmiddels afgesloten – project Duurzaam Boer Blijven in Drenthe.

De doelstelling die nagestreefd wordt, is dat de belasting van het grondwater in het intrekgebied vermindert en uiteindelijk voldoet aan de vigerende normen en KRW-doelstelling. Op pompputniveau dient geen overschrijdingen van de norm plaats te vinden. Voor gewasbeschermingsmiddelen komt dit neer op 0,1 µg/l in het intrekgebied voor een individuele stof en 0,5 µg/l voor de som van gewasbeschermingsmiddelen en 50 mg NO₃/l. De maatregelen worden toegespitst om te onderzoeken of deze – op vrijwilligheid gebaseerde – aanpak voldoende kosteneffectief is in relatie tot de doelstellingen van de KRW. Deze doelstelling wordt aangepast op basis van de opgedane ervaring.

Werkwijze en uit te voeren werkzaamheden

Om de risico's op belasting van het grondwater vanuit de akkerbouw – met name maar niet alleen door gewasbeschermingsmiddelen – zo effectief mogelijk te verminderen, wordt aangesloten bij de werkwijze van de stichting Veldleeuwerik (zie kader).

Veldleeuwerik (www.veldleeuwerik.nl)

Bevorderen duurzaam produceren

Binnen Stichting Veldleeuwerik werken akkerbouwers en verwerkende bedrijven samen om de duurzame productie van de akkerbouw te stimuleren. Daarvoor heeft de stichting een eigen duurzaamheidssystematiek 'Veldleeuwerik' ontwikkeld. De kern hiervan is dat iedere akkerbouwer, ondersteund door enkele collega's en onder begeleiding van een geaccrediteerde adviseur, een eigen duurzaamheidsplan opstelt en uitvoert. Door ervaring en kennisuitwisseling zijn de akkerbouwers in staat om een steeds grotere bijdrage aan duurzaamheid te leveren.

De visie: zuinig omgaan met bronnen

Door de groeiende wereldbevolking is er een groeiende behoefte aan goed en gezond voedsel. Daarom moet zuinig worden omgegaan met onze bronnen (water, bodem en lucht). Hoewel Nederland in de wereldvoedselvoorziening geen grote speler is, vindt de stichting dat verder geoptimaliseerd moet worden om onze afhankelijkheid te verkleinen. Bovendien vindt de stichting dat Nederland een toonaangevende natie is als het gaat om productieverbetering en innovatie.

Duurzaam is meetbaar

Aan de hand van tien indicatoren voor duurzaamheid zoeken akkerbouwers ieder jaar weer nieuwe mogelijkheden op hun eigen bedrijf. En ze meten het resultaat. Duurzaamheid is daarmee een voortdurende zoektocht naar verbeteringen geworden. Elke deelnemer formuleert zijn eigen duurzaamheidsdoelen. Kennisuitwisseling met collega's en professionele begeleiding zijn de sleutel naar succes.

Kosten

De kosten voor deelname aan stichting Veldleeuwerik bestaan uit een jaarlijkse contributie en kosten voor het opstellen van een duurzaamheidsplan. Elke regiogroep met 10 - 12 telers krijgt jaarlijks van Veldleeuwerik een budget om sprekers of materiaal voor kleine onderzoekjes van te betalen.

Dit vanwege de positieve integrale bijdrage aan duurzaamheid die Veldleeuwerik-deelnemers weten te bereiken. Dit hebben wij gemerkt binnen het Drentse pilotproject Veldleeuwerik, maar ook in gesprekken met andere betrokkenen in de akkerbouwketen. De aanpak is bewezen effectief en is robuust qua inhoud en organisatie en wordt door belangrijke spelers in de keten gezien als de toekomst van duurzame akkerbouw, zowel door de akkerbouwers als door de afnemers en verwerkers (de keten).

Een belangrijk procesmatig kenmerk van deze aanpak vormt het betrekken van de gehele keten bij het verduurzamen van de akkerbouw. Naast akkerbouwers en adviseurs maken ook afnemers en financiële partijen deel uit van de stichting. Een belangrijk inhoudelijk kenmerk van deze aanpak vormt het hanteren van een breed pakket van indicatoren om de akkerbouwers te stimuleren ook op de lange termijn de integrale duurzaamheid te blijven verbeteren. De meerwaarde zit in de breedte van de tien indicatoren¹⁵, het relatieve gemak om daarvan de score vast te stellen en de maatregelen die vervolgens direct aan de indicatoren gekoppeld kunnen worden ter verbetering van één of meer van de tien aspecten. Het onderdeel gewasbeschermingsmiddelen binnen de aanpak van stichting Veldleeuwerik kan een impuls gebruiken. Dit landbouwproject zal daar zijn pijlen op richten, omdat de ingezette middelen ten goede moeten komen aan verbetering van de grondwaterkwaliteit. Door deze impuls te bieden, komt deze informatie ook bij een breder akkerbouwpubliek terecht.

¹⁵ Deze tien indicatoren zijn: productwaarde, bodemvruchtbaarheid, bodemverlies, voedingsstoffen, gewasbescherming, water, energie, biodiversiteit, menselijk kapitaal en lokale economie.

Om de risico's door de veehouderij zo effectief mogelijk te verminderen, wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de kennisgroep veehouderij en kennis en netwerk van het provinciale project Duurzaam Boer Blijven in Drenthe. Een belangrijk kenmerk van deze aanpak vormt de nadruk op het zoveel mogelijk sluiten van kringlopen binnen het bedrijf: meer output met minder input. Deze aanpak reikt instrumenten aan waarmee agrariërs zelf inzicht krijgen in de stikstofstromen binnen hun bedrijf en de wijze waarop ze die kunnen managen: inzicht in de stikstofkringloop is de eerste stap om lekken op te sporen en, door vergelijking met andere bedrijven, verbeterpunten te benoemen. Landelijk wordt gewerkt aan de doorontwikkeling van de Kringloopwijzer, een instrument waarmee op bedrijfsniveau in kaart gebracht wordt wat de prestaties van een melkveebedrijf zijn. Het sluit aan op de werkwijze die is gevolgd binnen het project Duurzaam Boer Blijven in Drenthe. Gestreefd wordt naar een nationaal geborgd certificaat.

De effectiviteit van de aanpak wordt bepaald door de mate waarin het mogelijk is de belasting in geselecteerde gebieden daadwerkelijk te verminderen i.c. de mate waarin geselecteerde bedrijven bereid zijn mee te doen aan het project. Een vergelijkbaar project loopt nu bij een aantal kwetsbare winningen van Vitens in de provincie Overijssel. Een nieuw landbouwproject moet weerwaarde opleveren t.o.v. het al lopende project in de provincie Overijssel en daarom worden ervaringen meegenomen. Bovengenoemde vraagpunten zijn in de aanpak opgenomen door een getrapte werkwijze met drie go/no go momenten.

1. Opstellen projectplan.

Go/no go 1:

2. Desk study waarin een selectie van kwetsbare gebieden plaatsvindt op basis van de informatie uit de gebiedsdossiers en opstellen communicatieplan en risicoanalyse: welke risico's spelen een rol bij welke winning en welke aanpak hoort daarbij.
3. Vaststellen taakstelling voor de landbouw in de gebieden voor nutriënten en/of bestrijdingsmiddelen, voortbouwend op de door landbouwers als positief ervaren aandacht voor grondwaterkwaliteit in de bestaande kennisgroepen, die al lang en goed functioneren.
4. Selectie van bedrijven en structuren (projecten en studiegroepen) waarbij aangesloten kan worden. De inzet zal zijn meer landbouwbedrijven in kwetsbare gebieden te betrekken in het programma, dat voldoende ruimte moet bieden voor innovatieve ideeën, concrete proeven op veldschaal voor m.b.t. vernieuwende teelten en technieken, en voldoende ruimte voor eigen inbreng van koplopers binnen de groep landbouwers.

Go/no go 2:

5. Bepalen van het huidig functioneren van bedrijven: in beeld brengen huidige N-kringloop en/of gewasbescherming en het vergelijken daarvan met een doelbedrijf.
6. Planvorming met individuele agrariërs en sluiten overeenkomst over uit te voeren acties om kringlopen zoveel mogelijk te sluiten en risico's te verminderen.

Go/no go 3:

7. Uitvoering.
8. Monitoring.
9. Werkbijeenvakomsten en evaluatie.
10. Beoordeling tussenresultaat 2016.

In deze fasering zijn drie go/no go momenten opgenomen. Bij go/no go moment 1 wordt vastgesteld of het projectplan voldoende waarborging heeft voor meerwaarde t.o.v. het in provincie Overijssel lopende project. Tijdens go/no go moment 2 wordt geëvalueerd of er voldoende deelname van geselecteerde bedrijven is en of de beoogde maatregelen, en investering, effectief zijn in relatie tot de te realiseren doelstellingen. De indicatoren waarmee de bedrijfsvoering gemonitord wordt om deze effectiviteit te bepalen, sluiten aan op de aanpak van stichting Veldleeuwerik voor de akkerbouw en Duurzaam Boer Blijven in Drenthe en projecten als Koeien & Kansen en Landbouw Centraal en Kringloopwijzer voor de veehouderij.

Tijdens go/no go moment 3 wordt geëvalueerd of de acties (kosten)effectief zijn en er met voldoende individuele agrariërs daadwerkelijk overeenkomsten kunnen worden afgesloten ten aanzien van de uit te voeren acties.

Monitoring en evaluatie

Monitoring en evaluatie bestaat uit het monitoren van de kwaliteit van het grondwater, het vaststellen van de milieubelastingspunten¹⁶ en het monitoren van het proces/project als geheel aan de hand van indicatoren. Nadat helderheid is over doelen en aanpak zal dit nader kunnen worden ingevuld. De aanpak wordt in 2016 geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie worden afspraken gemaakt voor de periode 2018-2023.

Onderzoek

Naast het uitvoeren van het project worden in de periode 2014-2016 aanvullend de volgende onderzoeksvragen beantwoord. De belangrijkste vraag daarbij is welke mogelijkheden er zijn om de doelen te realiseren wanneer de – op vrijwilligheid gebaseerde – aanpak niet effectief dan wel niet kosteneffectief blijkt te zijn?

Een bijzonder onderdeel bestaat uit een nader onderzoek naar maatregelen om de risico's van bollenteelt binnen grondwaterbeschermingsgebieden effectief tegen te gaan.

3.2.4 Gemeentelijk gewasbeschermingsmiddelenbeleid

Noodzaak

In het grondwater dat bij de winning Dalen wordt onttrokken, worden spoortjes bestrijdingsmiddelen (1,2-DCP) aangetroffen. Dit wijst op de kwetsbaarheid van de winning voor bestrijdingsmiddelen. Het voorkomen van risicovolle emissie van bestrijdingsmiddelen aan het maaiveld is een noodzakelijke maatregel. Voor gemeenten is dit relevant wanneer een aanzienlijk deel van het intrekgebied (> 5%) bestaat uit

¹⁶ De milieubelastingspunten (MBP) vormen een indicatie van de risico's van gewasbeschermingsmiddelen. De MBP kunnen worden berekend met de zgn. milieumeetlat die een dosering met gewasbeschermingsmiddelen omrekent naar MBP.

stedelijk of bebouwd gebied. Dit is ook het geval voor de winning Dalen (Coevorden) waar het grondwaterbeschermingsgebied voor ca. 15% uit stedelijk gebied/wegen bestaat. Een belangrijke ontwikkeling is het provinciale project "Certificering duurzaam terreinbeheer" waarin certificering van het terreinbeheer (verhardingen en groen) bij (semi-)overheden wordt gestimuleerd. Provincie Drenthe heeft hierin onder meer gemeenten gestimuleerd om zich te certificeren conform de Barometer Duurzaam Terreinbeheer (Stichting MilieuKeur, SMK). Dit met als doel het bestrijdingsmiddelen-gebruik voor het beheer van groen en verhardingen zoveel mogelijk te beperken. Dit kan op verschillende niveaus; variërend van brons, zilver tot goud. De gemeente Coevorden heeft het certificaat brons.

Maatregel en eindresultaat

Gezien de evaluatie van de Nota Duurzame Gewasbescherming (2012) voorziet de provincie Drenthe geen aanvullende maatregelen te treffen in samenwerking met de gemeenten. Dit gezien de lopende landelijke ontwikkelingen rondom het gebruik van glyfosaat door (semi-)overheden.

Tijdens het gebiedsproces (§3.3.1) zullen de werkelijk gebruikte gewasbeschermingsmiddelen als vast bespreekpunt opgenomen worden.

3.3 Toekomstige risico's

3.3.1 Gebiedsproces

Noodzaak

Het beschermen van grondwater wordt regelmatig omschreven als 'altijd belangrijk, nooit urgent' – zelfs in relatie tot de drinkwatervoorziening. Het is dan ook moeilijk om het belang van grondwater bij ontwikkelingen onder de aandacht te brengen en te houden. Tijdens de bijeenkomsten in het kader van het opstellen van het uitvoeringsprogramma werd als centrale thema van de bijeenkomst genoemd 'wat is de betekenis van de aanwezigheid van een drinkwater voor een gemeente, agrariër, bedrijf of particulier?' Dit werd door de projectpartners vertaald in de noodzaak om de ontwikkelingen in en rond de winning te kunnen beoordelen vanuit het perspectief van de winning.

Maatregel en eindresultaat

Om de betekenis van de winning duidelijk te maken in concrete processen en ontwikkelingen, wordt voorgesteld om jaarlijks per winning een dagdeel te besteden aan het doorpraten van de toestand en ontwikkelingen die relevant zijn voor de winning. De agenda voor dit gesprek wordt gevormd door de onderdelen van het gebiedsdossier en de gesprekken die gevoerd zijn in aanloop naar het uitvoeringsprogramma. Concreet kan gedacht worden aan het doorpraten van de stand van zaken met betrekking tot:

- Bestemmingsplannen/planologische bescherming.
- Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving.
- Calamiteitenplannen en -procedures.
- Puntbronnen.
- Rioolbeheer/GRP.
- Groenbeheer/Bestrijdingsmiddelengebruik.
- Ruimtelijke ontwikkelingen.

- Landbouw.
- ....

Met betrekking tot ruimtelijke ontwikkeling is de focus niet alleen gericht op harmoniërende functies, maar tevens het meenemen van eventuele ongespecificeerde dempingen wanneer de ontwikkelingen daar de mogelijkheden voor dienen. De bodemonderzoeksprotocollen NEN 5725 en 5740 geven aan welke vorm van onderzoek van toepassing is op "ongespecificeerde dempingen".

Wanneer ontwikkelingen hiertoe aanleiding geven kan het nodig zijn de tijdsbesteding te intensiveren.

3.3.2 Bewustwording en voorlichting

Noodzaak

Basis voor grondwaterbeheer en 'grondwatervriendelijk gedrag' door burgers en bedrijven is een besef dat dit beheer en gedrag essentieel is voor de productie van betrouwbaar drinkwater en bijdraagt aan de omgevingskwaliteit. Dit besef is echter niet algemeen en voor een ieder vanzelfsprekend. De bewustwording en voorlichting wordt daarom via een provinciaal project opgepakt. Centraal in dit project staat het ontwikkelen van een strategie en de in te zetten communicatiemiddelen die zich het best lenen om meer mensen bewust te maken van het feit dat ze in een grondwaterbeschermingsgebied leven, wonen of recreëren.

Inmiddels is op verschillende plaatsen ervaring opgedaan met verschillende communicatiemiddelen. Denk hierbij aan:

- Voorlichtingskraam.
- Informatiepakket.
- Website.
- Promotiefilmpjes.
- Social Media.
- Media aandacht.
- Voorlichtingsmiddag.

Uit een eerste evaluatie (Vitens, 2012) komt naar voren dat de verschillende communicatiemiddelen voor- en nadelen hebben, en dat er daarom nagedacht dient te worden over de strategie en de in te zetten communicatiemiddelen in relatie tot het doel van de communicatie en doelgroep. Deze bevindingen zijn in lijn met de ervaringen van de provincie Drenthe, bijvoorbeeld op het gebied van de voorlichting over bestrijdingsmiddelen.

Maatregel en eindresultaat

De provincie Drenthe, gemeenten en de waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens gaan de bewustwording versterken door via voorlichting en communicatie de betekenis van grondwaterbescherming beter uit te dragen. Hiervoor wordt op initiatief van de provincie in 2014 een onderzoek gedaan naar een strategie om gericht – een mix van – communicatiemiddelen in te zetten ter ondersteuning van dit doel.

Onderdeel hiervan zou kunnen zijn het opstellen van een 'brede waterbrochure'. De doelgroep van deze brochure zijn bewoners en bedrijven binnen grondwaterbeschermingsgebieden. Hierbij kan gedacht worden aan de do's & don'ts ten aanzien van:

- Onkruidbestrijdingsmiddelen.
- Chemisch afval.
- Autowassen.
- ....

Daarnaast wordt belang van de drinkwatervoorziening geïllustreerd via bijeenkomsten en rondleidingen op en rondom het pompstation.

Eindresultaat: bewoners en gebruikers van drinkwater zijn zich bewust van de aanwezigheid van een drinkwaterwinning in hun omgeving, welke meerwaarde een drinkwaterwinning oplevert voor de omgevingskwaliteit en wat dat vraagt van hen.

3.3.3 Bezem door de middelenkast

Noodzaak

Bij een aantal kwetsbare drinkwaterwinningen worden spoortjes bestrijdingsmiddelen aangetroffen in het onttrokken grondwater. Op basis hiervan zijn verschillende maatregelen geformuleerd om de bedreiging met bestrijdingsmiddelen te verminderen, waaronder 'Bezem door de middelenkast'. Tijdens de clusterbijeenkomsten waarbij de maatregelen zijn besproken, is door de betrokken partijen aangegeven dat deze maatregel zinvol is voor alle winningen, ongeacht de kwetsbaarheid van de winning.

Maatregel en eindresultaat

Het project 'Bezem door de middelenkast' vormt een herhaling van een succesvol provinciaal project dat in 2009 is afgerond. Dit project is op initiatief van de provincie Drenthe en WMD in samenwerking met de gemeenten en waterschappen in Drenthe opgezet (uitvoering door LTO-N projecten). Hierbij zijn middelen die een potentieel gevaar vormen voor het milieu weggehaald en verantwoord afgevoerd.

Eindresultaat: niet meer gebruikte gewasbeschermingsmiddelen (oude en verboden middelen) worden laagdrempelig ingezameld waardoor risico's voor het grondwater door deze middelen wordt voorkomen. Daarnaast is advies gegeven over mogelijkheden om de milieubelasting en kosten van gewasbescherming te verminderen.

3.3.4 Aanpak verbetering VTH

Noodzaak

Voor vergunningverlening toezicht en handhaving dienen Rijk, gemeenten, provincie en waterschappen alle relevante belangen te betrekken in hun afweging bij de vergunningverlening, het stellen van voorschriften en het uit te voeren toezicht en de eventueel noodzakelijke handhaving. Daarbij dient de handhaving zich ook uit te strekken over die activiteiten die op grond van wet- en regelgeving vallen onder algemene regels. Het belang van de openbare drinkwatervoorziening dient hierin,

gegeven de Drinkwaterwet, een prominente plek te krijgen. Mede richtinggevend zijn daarbij ook de bepalingen zoals die zijn opgenomen in de provinciale verordening op grond van artikel 1.2. van de Wet Milieubeheer.

Een adequate en goed afgestemde vergunningverlening toezicht en handhaving is noodzakelijk voor het voorkomen van risicovolle emissies naar het grondwater. Dit geldt zowel voor het milieuspoor als het ruimtelijke ordeningsspoor. Op het gebied van VTH is een aantal ontwikkelingen gaande zoals de invoering van de Wabo, inclusief de ontwikkelingen van Regionale Uitvoerings Diensten (RUD's). Dit platform kan dienen als voertuig om mogelijke verbeteringen van vergunningverlening toezicht en handhaving van het milieuspoor en RO-spoor te onderzoeken en te implementeren.

Doel van de RUD is onder andere een kwalitatief betere en effectievere VTH in geheel Drenthe. Integratie van water, bodem en RO-belangen komt bij de grondwaterbeschermingsgebieden zeer nadrukkelijk samen.

Maatregel en eindresultaat

De provincie Drenthe gaat samen met gemeenten en de waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens de mogelijkheden voor verbetering van de vergunningverlening, toezicht en handhaving onderzoeken.

Concreet gaat het om één workshop waarbij de ervaringen en knelpunten in beeld gebracht worden en gezamenlijk oplossingsrichtingen worden geformuleerd. Voorbeelden voor aspecten die daarbij aan de orde komen, zijn:

- Inbreng grondwaterbescherming bij RUD:
  - grondwaterbescherming vormt nog geen onderdeel van de kerntaken van de RUD. Juist de ruimte die er is bij de vorming van een nieuwe organisatie biedt mogelijkheden hier goede werkafspraken over te maken.
- Belangenafweging RO in bestemmingsplannen:
  - een adequate ruimtelijke bescherming draagt in sterke mate bij aan het voorkomen van toekomstige risico's voor drinkwaterwinningen. Concreet wordt met betrokken gemeenten besproken hoe zij deze belangenafweging uitvoeren en hoe daarbij binnen grondwaterbeschermingsgebieden het grondwaterbelang geborgd is.
- Werkafspraken tussen instanties:
  - zijn de werkafspraken tussen instanties helder; hoe wordt samengewerkt bij het toezicht; hoe kan informatie over vergunningen en ontheffingen ontsloten worden en zijn de definities helder – bijvoorbeeld wanneer sprake is van een bodemlozing dan wel lozing in oppervlaktewater.
- Afstemming met provincie:
  - de provincie is bevoegd gezag voor de bescherming van het grondwater ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Samen met betrokken instanties zal ook nagedacht worden hoe deze rol effectief ingevuld kan worden. Daarbij kan gedacht worden aan het organiseren van het gebiedsproces (§ 3.3.1) waarbij de provincie naar de betrokken instanties toe gaat. Er kan ook nagedacht worden over de wenselijkheid van één grondwaterbeschermingsloket binnen de provincie waarbij de betrokken instanties bij de provincie terecht kunnen.

De oplossingsrichtingen worden vervolgens uitgewerkt en weer teruggekoppeld aan de betrokkenen. Vooruitlopend op de door betrokkenen aan te geven knelpunten en oplossingsrichtingen is in het begrote bedrag rekening gehouden met het organiseren van een aantal sessies waarin het proces van vergunningverlening en handhaving - én het belang daarvan - wordt doorlopen.

Het onderzoek wordt in 2016 afgerond. Mogelijke verbeteringen kunnen daarna worden geïmplementeerd.

Eindresultaat: mogelijkheden voor verbetering van beleid, vergunningverlening, toezicht en handhaving zijn in beeld. Op basis van de studie kan tijdens het evaluatiemoment in 2016 bepaald worden in hoeverre maatregelen nodig zijn om deze terreinen te verbeteren. Voor het uitvoeren van maatregelen moeten nieuwe bestuurlijke afspraken worden gemaakt.

3.3.5 Planologische bescherming

Noodzaak

Om het grondwater adequaat te beheren, is het noodzakelijk dat het beleid dat daarvoor door de provincie Drenthe is vastgesteld ook in de bestemmingsplannen is opgenomen. Hierbij gaat het er om of de juridische beschermingszones - vastgelegd in de vigerende POV - zoals waterwingebieden, grondwaterbeschermingsgebieden en boringvrije zone correct op de bestemmingsplankaart zijn aangegeven en of in de toelichting op de plankaart de juiste voorwaarden voor deze gebieden zijn opgenomen, passend in de zorgplicht die de Drinkwaterwet oplegt aan bestuursorganen voor de duurzame veiligstelling van de drinkwatervoorziening.

Maatregel en eindresultaat

De gemeenten actualiseren indien nodig de bestemmingsplannen uiterlijk in 2015 zodat deze voldoen aan wet- en regelgeving (onder andere Omgevingsverordening) rondom drinkwaterbescherming. Op grond van de Wro en de provinciale verordening RO dienen de gemeenten in hun bestemmingsplannen de bestemming intrek- en grondwaterbeschermingsgebied als dubbelbestemming op te nemen. Daarbij dienen zij zodanige voorschriften te stellen dat functies in overeenstemming zijn met deze dubbelbestemming. Hierbij ligt, mede op basis van de Drinkwaterwet en de criteria genoemd in de provinciale verordening, het primaat bij de bescherming van het grondwater tegen risico op verontreiniging.

Eindresultaat: het drinkwaterbelang is in 2015 planologisch beschermd in de bestemmingsplannen van de gemeenten door het adequaat overnemen van het provinciaal RO-beschermingsbeleid voor drinkwaterwinningen op de verbeelding (plankaart), bij het toekennen van functies, bij het aangeven van ontwikkelingsruimte en -richting alsmede in de regels (voorschriften) en toelichtingen. Een ruimtelijk plan dat betrekking heeft op een gebied dat een grondwaterwinningfunctie heeft, strekt mede tot bescherming van die functie als grondwaterwingebied.

3.4 Onderzoeksmatregelen

3.4.1 Watertoets grondwaterkwaliteit

Noodzaak

Om waterbelangen te waarborgen in ruimtelijke plannen en besluiten is in Nederland de Watertoets ontwikkeld (zie kader).

Watertoets

De watertoets is het proces om waterbelangen in ruimtelijke plannen en besluiten te waarborgen. Het is een proces dat de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan en de waterbeheerder met elkaar in gesprek brengt in een zo vroeg mogelijk stadium. Onderlinge goede afspraken moeten ervoor zorgen dat het waterhuishoudkundige en ruimtelijke beleid goed wordt toegepast en uitgevoerd. Het watertoetsproces sluit aan bij bestaande procedures en beleid.

De grootste winst van het watertoetsproces ligt in het gezamenlijk commitment; de vroegtijdige, wederzijdse betrokkenheid tussen initiatiefnemer en waterbeheerder, die uiteindelijk leidt tot het wateradvies van de waterbeheerder en de expliciete afweging van de wateraspecten in het plan. Die afweging en de verantwoording daarvan krijgen bij voorkeur de vorm van een waterparagraaf in het ruimtelijke plan of besluit.

Het watertoetsproces kent de volgende fasen: idee, initiatief, ontwikkeling, besluitvorming, uitvoering. In elke fase spelen de initiatiefnemer en de waterbeheerder hun rol.

Om risico's van de drinkwaterwinning te voorkomen of te verminderen is, tijdens het proces van het opstellen van voorliggend uitvoeringsprogramma, voorgesteld om te onderzoeken wat de meerwaarde is van een "watertoets-grondwaterkwaliteit".

Bij het uitvoeren van het onderzoek naar de wenselijkheid van een "watertoets-grondwaterkwaliteit" wordt aangesloten bij de resultaten van de landelijke evaluatie van het procesinstrument watertoets (lopende proces) en het landelijke project Structuurvisie van de Ondergrond (STRONG, lopend proces).

Binnen de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is er geen vangnet voor het geval dat een watertoetsprocedure onvoldoende is doorlopen. Dat brengt met zich mee dat provincie, waterschappen en gemeenten zich proactief moeten opstellen. Voor het watertoetsproces betekent dit dat het accent op het (niet-formele) voortraject komt te liggen.

In het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is het uitvoeren van een watertoets juridisch verplicht bij bestemmingsplannen, inpassingsplannen en projectbesluiten. Het uitvoeren van een watertoets bij structuurvisies is niet juridisch verplicht en geschiedt op basis van afspraken in het Nationaal Bestuursakkoord Water (2003, 2008). Dit betekent dat waterbeheerders en initiatiefnemers er zeer alert op moeten zijn dat ze op de juiste wijze en het juiste moment betrokken worden bij structuurvisies. Zeker gezien het belang van ruimtelijke structuurvisies voor locatiekeuzen en de constatering uit de evaluatie Watertoets (2006) dat de mogelijkheden van het watertoetsproces bij locatiekeuzen onvoldoende worden benut.

Voor het verminderen van toekomstige risico's is het wenselijke te onderzoeken of ook voor de grondwaterkwaliteit een instrument uitgewerkt moet worden waarin de effecten

van ruimtelijke ontwikkelingen op de grondwaterkwaliteit tijdens het ruimtelijke planproces worden getoetst – zoals de Watertoets doet voor grondwaterkwantiteit. De provincie dringt er in de Omgevingsvisie op aan dat grondwaterbeschermingsaspecten meegenomen worden in de watertoets¹⁷. Grootschalige en kleinschalige ruimtelijke ontwikkelingen onderstrepen de noodzaak om dit concreet uit te werken.

Maatregel en eindresultaat

De 'Watertoets grondwaterkwaliteit' biedt mogelijk een instrument om bij ruimtelijke afwegingen binnen intrekgebieden het drinkwaterbelang als 'dwingende reden van groot openbaar belang' mee te nemen. Om de meerwaarde van de 'Watertoets grondwaterkwaliteit' nader te onderzoeken zal een onderzoeksproject uitgevoerd worden, met als vragen:

- Wat zijn de ervaringen met de huidige Watertoets.
- Hoe zou een eventuele 'Watertoets grondwaterkwaliteit' en inhoudelijk uit kunnen zien.
- Hoe zijn de verantwoordelijkheden ten aanzien van het beheer van de grondwaterkwaliteit verdeeld en afgestemd op beleidsniveau, planniveau en operationeel niveau.
- Hoe en met welke partijen zou een eventuele 'Watertoets grondwaterkwaliteit' procesmatig ingestoken moeten worden.

De start van dit project kan gedaan worden via een workshop met betrokkenen, waarin de eerste twee vragen centraal staan. Die worden vervolgens aan de hand van de resultaten van de eerste workshop verder uitgewerkt. De resultaten worden vervolgens opnieuw in een workshop aan de betrokkenen voorgelegd, waarbij de twee laatste vragen centraal staan.

Eindresultaat: de meerwaarde van het borgen van het drinkwaterbelang via een 'Watertoets grondwaterkwaliteit' is in 2017 in beeld. Ook is dan in beeld hoe en door wie c.q. welke partijen dit nader ingevuld moet gaan worden.

3.5 Monitoring en evaluatie

3.5.1 Monitoring grondwaterkwaliteit

Noodzaak

De maatregelen zoals die zijn opgenomen in het Uitvoeringsprogramma zijn vooral bedoeld om het algehele beschermingsniveau van de winningen te borgen en zo mogelijk te verhogen. Het is in de regel moeilijk om directe verbanden te leggen tussen een specifieke bron en de resulterende achteruitgang van de kwaliteit in het ruwwater. Dit heeft te maken met het aantal en grote verscheidenheid van de bronnen, de reistijd van het grondwater naar de winning en de spreiding daarvan en met chemische of biologische processen die in de ondergrond optreden. Niettemin geeft de grondwaterkwaliteit uiteraard een indicatie van de toestand van het grondwater en geeft een tijdreeks inzicht in veranderingen in de grondwaterkwaliteit. Dit inzicht is niet alleen een

¹⁷ Omgevingsvisie Drenthe, 2 juni 2010, Hoofdstuk 6: Regionaal waterplan.

vereiste binnen de KRW, maar ook noodzakelijk voor het adequaat beheren van het grondwater.

Maatregel en eindresultaat

Het monitoren van de effecten van maatregelen

Het monitoren van de effecten van maatregelen: de maatregelen en kosten voor het monitoren van de effecten van de aanpak van puntbronnen en het beperken van de landbouwkundige belasting zijn meegenomen in §3.2.1 en §3.2.3. Bij het onderdeel 'vergunningverlening, toezicht en handhaving' (§ 3.3.4) komt al aan bod of afdoende gemonitord wordt en of beleid wet- en regelgeving wordt nageleefd. Ook de resultaten van de meetprogramma's van waterbedrijven vormen een onderdeel van het monitoren van de effecten van maatregelen. Het expliciet monitoren van kosten en effecten draagt bij aan inzicht in de kosteneffectiviteit van maatregelen, hetgeen belangrijke informatie is bij het evalueren van de maatregelen in het licht van de KRW-doelstellingen. De resultaten moeten gerichte maatregelen mogelijk maken voor de periode na 2015.

Afspraken over monitoren van de kwaliteit van de individuele winputten

De waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens monitoren de kwaliteit van het gezamenlijk ruwwater vanuit de Drinkwaterwet. Dit omvat geen metingen in de individuele pompputten. Daarnaast wordt ook de kwaliteit van de individuele pompputten regelmatig gemonitord. De beoordeling van de ruwwaterkwaliteit, zoals die in het gebiedsdossier is opgenomen, is gebaseerd op de metingen in individuele pompputten. Voor het monitoren van KRW-doelstellingen en rapportage van de monitoringsresultaten zijn afspraken nodig tussen de drie waterbedrijven en provincie. Deze afspraken over individuele pompputten gaat verder dan het landelijk convenant met het ministerie I&M over het beschikbaar stellen van de zogenaamde REWAB gegevens (REgistratie WAterkwaliteitsgegevens Bedrijven).

Eindresultaat:

- De grondwaterwaterkwaliteit nabij de drinkwaterwinningen wordt afdoende gemonitord.
- De ruwwaterkwaliteit van individuele pompputten is beschikbaar als early warning voor bestaande of nieuwe bedreigingen.

3.5.2 Actualisatie gebiedsdossiers

Noodzaak

De risico's zoals die zijn beschreven en geanalyseerd in de gebiedsdossiers vormen een momentopname van de risico's zoals die bij de vaststelling van de gebiedsdossiers d.d. 11 februari 2011 aanwezig waren. Door het uitvoeren van de maatregelen zoals die zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma zullen de risico's verminderen. De risicobeoordeling zal hierdoor geleidelijk verkleuren: van rood naar geel en van geel naar groen. Door de gebiedsdossiers te actualiseren wordt dit concreet gemaakt.

Maatregel en eindresultaat

Provincie Drenthe, de waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens, de betrokken 12 Drentse gemeenten (Tynaarlo, Assen, Borger-Odoorn, Noordenveld,

Midden-Drenthe, Aa en Hunze, Westerveld, Hoogeveen, Emmen, Coevorden, Meppel en De Wolden), LTO Noord, Prorail en Rijkswaterstaat leveren gegevens voor het actueel houden van de gebiedsdossiers. Bij het actueel houden van de gebiedsdossiers wordt aangesloten bij de KRW-cyclus. Bij elke actualisatie wordt beoordeeld of de monitoringsinspanning voldoende is. Bij het actualiseren van de gebiedsdossiers wordt tevens aandacht besteed aan de ruimtelijke ontwikkelingen en de relevantie daarvan. Conform de landelijke afspraken neemt de provincie het initiatief (minimaal 6-jaarlijks (KRW-cyclus) of zoveel vaker als relevant is) tot actualisatie van de gebiedsdossiers. De ontwikkelingen en risico's binnen de grondwaterbeschermingsgebieden en boringvrije zones worden per intrekgebied kwalitatief gemonitord via het gebiedsproces (§ 3.3.1).

Eindresultaat:

- De effecten van maatregelen en het naleven van beleid en wet- en regelgeving zijn voldoende in beeld.
- De gebiedsdossiers worden actueel gehouden waarbij onder andere in beeld wordt gebracht wat de ruimtelijke ontwikkelingen in intrekgebieden zijn en de relevantie daarvan voor de grondwaterkwaliteit.
- De ontwikkelingen en risico's binnen grondwaterbeschermingsgebieden en intrekgebieden van de winningen zijn in beeld.

HOOFDSTUK 4. PROJECTMANAGEMENT

4.1 Organisatie

Diverse organisaties zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van maatregelen op het gebied van de duurzame veiligstelling van de drinkwatervoorziening. Hierbij zijn twee min of meer parallelle sporen aan de orde:

- Het drinkwaterspoor.
- Het KRW-spoor.

Het drinkwaterspoor is aan de orde omdat binnen dit spoor het duurzaam veiligstellen van de drinkwatervoorziening binnen Nederland georganiseerd en geborgd is. Het KRW-spoor is hieraan toegevoegd, omdat de maatregelen in het kader van de gebiedsdossiers – ook – genomen worden om de KRW-doelstellingen te realiseren.

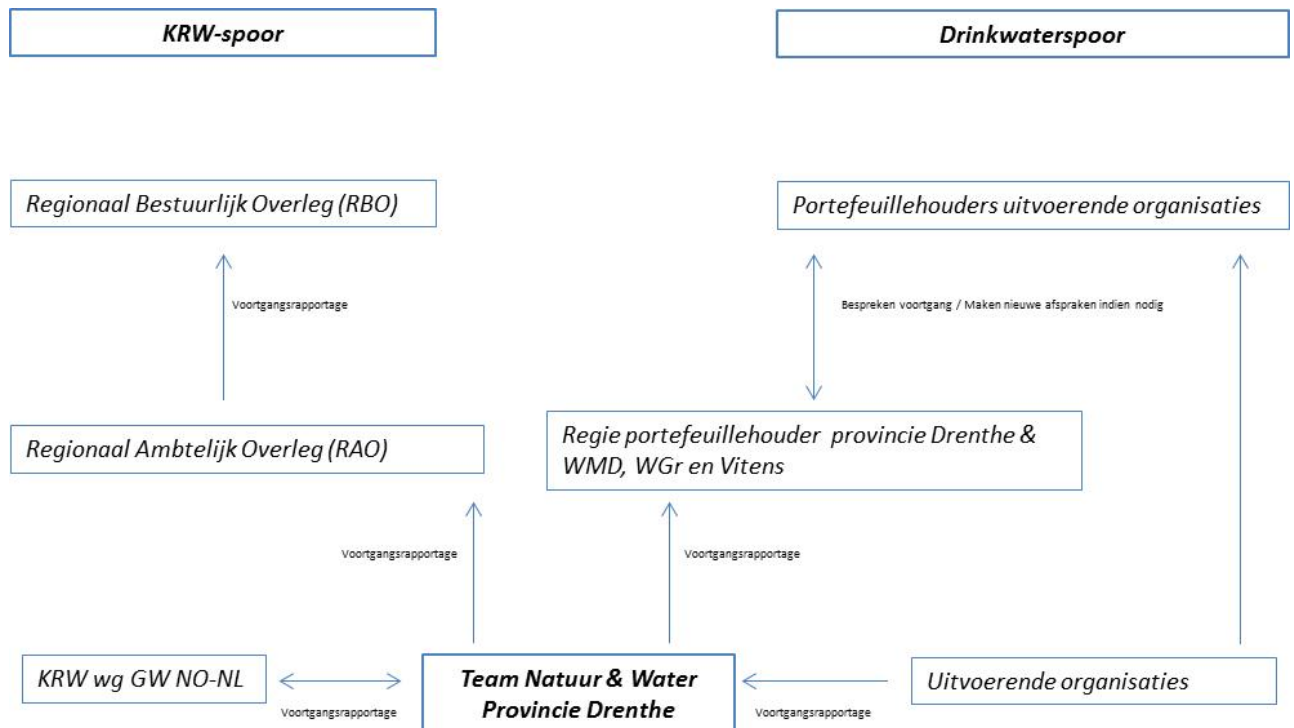
De organisatiestructuur die hierbij past is een structuur die zoveel mogelijk aansluit bij bestaande structuren en verantwoordelijkheden. De structuur sluit aan bij het regionaal bestuurlijke (RBO) en ambtelijk overleg (RAO) Rijn Noord/Nedereems en Rijn Oost (inclusief voormalig Rijn-Midden). Team Natuur en Water van de provincie Drenthe verzorgt de coördinatie en voortgangsbewaking.

De volgende partijen zijn betrokken:

- Provincie Drenthe.
- WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens.
- De twaalf Drentse gemeenten (Tynaarlo, Assen, Borger-Odoorn, Noordenveld, Midden-Drenthe, Aa en Hunze, Westerveld, Hoogeveen, De Wolden, Meppel, Emmen en Coevorden).
- Vier waterschappen (Hunze en Aa's, Noorderzijvest, Vechtstromen en Reest en Wieden).
- LTO Noord.
- Prorail.
- Rijkswaterstaat.

De volgende organisatiestructuur wordt gehanteerd in dit programma. De ambtelijke vertegenwoordigers van de betrokken partijen zijn vertegenwoordigd in de uitvoerende organisaties.

Figuur 4.1 Overzicht organisatiestructuur om de uitvoering van de maatregelen te borgen

Spin in het web is team Natuur en Water. De uitvoerende organisaties rapporteren een keer per jaar over de voortgang van de uitvoering van maatregelen aan team Natuur en Water middels een voortgangsrapportage. De rapportage zal doelmatig worden ingevuld waarbij de minimaal nodige informatie wordt gevraagd om de voortgang goed te kunnen bewaken.

Team Natuur en Water rapporteert jaarlijks de voortgang van het uitvoeren van de maatregelen aan het RAO en het RBO, aangezien het gaat om het uitvoeren van KRW-maatregelen. In aanvulling hierop wordt de voortgang gerapporteerd en besproken binnen de KRW-werkgroep grondwater Noordoost Nederland. Hiermee is ook de afstemming met de aanpak en voortgang binnen de overige provincies en KRW-stroomgebieden in Noordoost Nederland (Overijssel, Fryslân, Groningen en Gelderland) geregeld.

Daarnaast informeert team Natuur en Water de Gedeputeerde van de provincie Drenthe met de portefeuille water en de directie van de waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens over de voortgang. De voortgangsrapportage wordt jaarlijks ter informatie rondgestuurd aan de portefeuillehouders van de uitvoerende partijen.

Maken van nieuwe afspraken

Indien het nodig is om bijvoorbeeld na monitoring en evaluatie nieuwe afspraken te maken worden de afspraken voorbereid op initiatief van team Natuur en Water met de uitvoerende organisaties. Deze afspraken worden uiteindelijk bestuurlijk vastgelegd door de bestuurlijke vertegenwoordigers van de betrokken organisaties.

Achterblijven van de uitvoering van maatregelen

Wanneer er afwijkingen worden geconstateerd in de uitvoering van maatregelen wordt allereerst geprobeerd dit ambtelijk op te lossen. Als dat niet lukt, zal team Natuur en Water in overleg treden met de Gedeputeerde van de provincie Drenthe met de portefeuille water. Indien nodig wordt de achterstand in uitvoering besproken tussen de betrokken portefeuillehouders van uitvoerende organisaties.

4.2 Kwaliteit

De kwaliteitscontrole voor het uitvoeren van maatregelen vindt plaats door team Natuur en Water op basis van informatie van de uitvoerende organisaties. De gewenste kwaliteit is opgenomen in hoofdstuk 4 bij de beschrijving van de maatregelen.

4.3 Informatie

Voortgangsrapportages over het project worden jaarlijks ingeleverd bij team Natuur en Water. Team Natuur en Water zorgt voor verwerking van de voortgangsrapportages. Informatie over het project is op te vragen bij de centrale werkgroep (regie, provincie Drenthe).

4.4 Tijd

In 2016 vindt er een evaluatie plaats van de uitvoering van maatregelen uit dit uitvoeringsprogramma.

Bijlagen

Bijlage 1 Samenvatting gebiedsdossier en factsheet Dalen

Samenvatting gebiedsdossier drinkwaterwinning Dalen

Kwetsbaarheid

De winning Dalen is theoretisch met name in het westelijk deel van het grondwaterbeschermingsgebied kwetsbaar. Opmerkelijk is, dat het meest kwetsbare deel voorkomt buiten (ten westen van) het waterwingebied. Het centrale en oostelijke deel van het grondwaterbeschermingsgebied is theoretisch matig kwetsbaar. In de praktijk blijkt dat juist de zuidoostelijke bronnen antropogene invloeden (1,2-DCP) laten zien, waardoor juist het oostelijk deel kwetsbaarder zou moeten zijn.

Ruwwaterkwaliteit

Uit de inventarisatie van de huidige kwaliteit van het ruwwater blijkt dat de winning kwetsbaar is voor menselijke beïnvloeding van het grondwater. Dit blijkt uit de aanwezigheid van 1,2-DCP en een toename van de trend in nikkelconcentraties die mogelijk duidt op de oxidatie van pyriet door nitraathoudend grondwater.

Puntbronnen

In het grondwaterbeschermingsgebied en zelfs binnen het waterwingebied komen op enkele plaatsen activiteiten voor die verboden zijn vanuit de IPO-grondwaterbeschermingsoptiek. Dit betreft matig kwetsbare delen van het grondwaterbeschermingsgebied. Opmerkelijk is het grote aantal ongespecificeerde dempingen in het grondwaterbeschermingsgebied en het intrekgebied vanaf maaiveld. Deze zijn apart op de kaart weergegeven omdat het enerzijds veelal dempingen met grond betreft terwijl anderzijds dempingen met ander "ongespecificeerd" materiaal niet kan worden uitgesloten. Echter, een nadere analyse van de risico's van ongespecificeerde dempingen in het grondwaterbeschermingsgebied van Dalen (pilot-studie) laat zien dat deze daar niet tot nauwelijks van invloed zijn op de grondwaterkwaliteit en op de waterwinning van Dalen¹⁸. Op basis van deze studie is er geen aanleiding om te veronderstellen dat ongespecificeerde dempingen rond de winning Dalen een acuut risico vormen voor de ruwwaterkwaliteit. De provincie zal er op sturen de dempingen waar mogelijk mee te nemen bij ruimtelijke ontwikkelingen. De belasting met puntbronnen is gezien het karakter en de mate van kwetsbaarheid van de winning gescoord als aandachtspunt.

Lijnbronnen

De belangrijkste lijnbronnen worden gevormd door hoofdwegen, lokale en regionale wegen in de kwetsbare delen van het intrekgebied, vlakbij het waterwingebied. De belasting met lijnbronnen is gezien het type bronnen en mate van kwetsbaarheid van de winning gescoord als een aandachtspunt.

Diffuse bronnen

De diffuse belasting is vrijwel volledig als '2' geclassificeerd, dus 'onder voorwaarden toegestaan'. In combinatie met de matige en hoge kwetsbaarheid in het intrekgebied, komt in het westelijk deel van het grondwaterbeschermingsgebied een aanzienlijk gebied voor waarin sprake is van actuele risico's ten aanzien van de diffuse belasting.

¹⁸ Puntbronnen en dempingenonderzoek grondwaterbeschermingsgebied Dalen. Arcadis, 2009.

Planologische bescherming en toelichting

Gemeente	Bestemmingsplan	Type zonering ¹	Verbeelding oké	Regels oké
Coevorden	Buitengebied Dalen (2004)	gwbg	+	+
		wwg	- *	+
	Dalen (2007)	gwbg	-	-
	Voorontwerp Buitengebied Coevorden (2013)	gwbg	+	+
		wwg	+	+

1) wwg = waterwingebied; gwbg = grondwaterbeschermingsgebied.

*) De gemeente heeft de zonering onjuist overgenomen in het bestemmingsplan, maar dit vormt geen risico, omdat de WMD de gronden binnen het waterwingebied – met wel de juiste zonering – in eigendom heeft.

Toelichting

Planologische bescherming	Bescherming via het bestemmingsplan voldoende gewaarborgd.	Bescherming via het bestemmingsplan onvoldoende gewaarborgd.
---------------------------	--	--

De planologische bescherming van het waterwingebied in het bestemmingsplan Buitengebied Dalen is ten dele geregeld. De zonering van het grondwaterbeschermingsgebied is op de verbeelding juist weergegeven, de zonering van het waterwingebied echter niet. Wel zijn voor beide gebieden regels ter bescherming van de drinkwaterwinning opgenomen. Het bestemmingsplan Buitengebied Dalen, met nog 4 andere bestemmingplannen van het buitengebied van de gemeente Coevorden, zal binnenkort worden vervangen door één nieuw bestemmingsplan: het bestemmingsplan Buitengebied Coevorden. In het voorontwerpbestemmingsplan (2013, vaststelling voorjaar 2014) is de juiste zonering van zowel het waterwingebied als het grondwaterbeschermingsgebied opgenomen op de verbeelding en zijn tevens de regels voldoende.

Factsheet Dalen

Vergunningsdebiet	2.0 Mm ³ /jaar
Grondwaterbeschermingsgebied	619 ha
100-jaarszone vanaf maaiveld	733 ha
Gebied binnen grondwaterbeschermingsgebied én 100-jaarszone	577 ha
Waterwingebied	25 ha

Herkomst grondwater: 82% landbouw, 3% natuur/waterwingebied, 15% stedelijk gebied/wegen.

Het zoekgebied is opgesplitst in grondwaterbeschermingsgebied en resterend gebied buiten GWBG maar binnen intrekgebied. GWBG betreft het gebied dat de beleidsmatige basis vormt voor maatregelen. Het resterende intrekgebied is belangrijk omdat in dat gebied eveneens relevante risico's voor de winning aanwezig kunnen zijn.

Grondwaterbeschermingsgebied

Risicovolle activiteit		Grondwaterkwaliteit			Maatregelen		
Activiteit	Eenheid (oppervlak in ha)	Stoffen met overschrijding 75% Wlb-norm	Pompput ¹	Waarnemingsput ²	Type maatregel	Partij	Termijn
Landbouw	520 ha	Nikkel Nitraat		88 (µg/l) 230 (mg/l)	Onderzoek noodzaak verminderen landbouwkundige belasting		
Puntbronnen	4x UBI 1 t/m 4 12x UBI 5 en 6 2x UBI 7 en 8 116x ongespecificeerde demping				Actualiseren puntbronnen tabel met gemeente en onderzoek actuele risico's drinkwaterwinning		
Stedelijk gebied	50 ha						
Recreatie							

Risicovolle activiteit		Grondwaterkwaliteit			Maatregelen		
Activiteit	Eenheid (oppervlak in ha)	Stoffen met overschrijding 75% Wlb-norm	Pompput ¹	Waarnemingsput ²	Type maatregel	Partij	Termijn
Lijnbronnen (wegen)	2.5 km hoofdweg 2.0 km regionale weg 6.2 km lokale weg				Opstellen plan en certificering groenonderhoud/ duurzaam bermbeheer: - hoofdwegen N34 - regionale en lokale wegen		
Lijnbronnen (riool)	<i>Onbekend</i>				Nader onderzoek algemene staat rioleringsstelsel in Dalen vanuit rioleringsplan.		
Lijnbronnen (persleiding)	<i>Onbekend</i>				Nader onderzoek algemene staat vanuit rioleringsplan.		
Lijnbronnen (kanalen)							
Planologische bescherming					Actualiseren bestemmingsplannen: - gemeente Dalen; Dalen (2007);		

¹ Maximaal aangetroffen concentratie in de periode 2000 – 2009.

² Maximaal aangetroffen concentratie in individuele waarnemingsputten de periode 2000 – 2009 voor zover beschikbaar.

Factsheet Dalen

Buiten het grondwaterbeschermingsgebied, maar binnen de 100 jaarszone van het intrekgebied vanaf maaiveld

Gebied buiten grondwaterbeschermingsgebied, maar binnen 100 jaarszone 156 ha

Gebied binnen intrekgebied, buiten GWBG

Risicovolle activiteit		Grondwaterkwaliteit			Maatregelen		
Activiteit	Eenheid (oppervlak in ha)	Stoffen met overschrijding 75% Wlb-norm	Pompput ¹	Waarnemingsput ²	Type maatregel	Partij	Termijn
Landbouw	122 ha	Nikkel Nitraat		88 (µg/l) 230 (mg/l)	Onderzoek noodzaak verminderen landbouwkundige belasting		
Puntbronnen	3x UBI 1 t/m 4 2x UBI 5 en 6 25x ongespecificeerde demping				Actualiseren puntbronnen tabel met gemeente en onderzoek actuele risico's drinkwaterwinning		
Stedelijk gebied	29 ha				Certificering groenonderhoud/duurzaam terreinbeheer: - stedelijk gebied/groenonderhoud intrekgebied - bouw- en bedrijventerrein		
Recreatie							
Lijnbronnen (wegen)	0.5 km hoofdweg 1.0 km regionale weg 2.0 km lokale weg				Opstellen plan en certificering groenonderhoud/duurzaam bermbeheer: - hoofdwegen N34 - regionale en lokale wegen		
Lijnbronnen (riool)	<i>Onbekend</i>				Nader onderzoek algemene staat rioleringsstelsel in Dalen in kwetsbaar deel intrekgebied		

Risicovolle activiteit		Grondwaterkwaliteit			Maatregelen		
Activiteit	Eenheid (oppervlak in ha)	Stoffen met overschrijding 75% Wib-norm	Pompput ¹	Waarnemingsput ²	Type maatregel	Partij	Termijn
					vanuit Rioleringsplan.		
Lijnbronnen (persleiding)	<i>Onbekend</i>						
Lijnbronnen (kanalen)							
Planologische bescherming							

¹ Maximaal aangetroffen concentratie in individuele pompputten de periode 2000 – 2009.

² Maximaal aangetroffen concentratie in individuele waarnemingsputten de periode 2000 – 2009 voor zover beschikbaar.

Bijlage 2 Wettelijk kader en bestuurlijke afspraken

Wettelijk kader voor maatregelen

In de gebiedsdossiers is een analyse gemaakt van aspecten die van invloed zijn op de kwaliteit van de winning en een mogelijke bedreiging vormen voor die kwaliteit. Om deze risico's op te heffen of te verminderen, zijn maatregelen geselecteerd. De maatregelen in dit uitvoeringsprogramma worden genomen om te voldoen aan de verplichtingen uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW), inmiddels geïmplementeerd in het Besluit kwaliteitseisen en monitoring water (Bkmw). In de Kaderrichtlijn Water (artikel 4) is namelijk opgenomen dat lidstaten maatregelen moeten nemen om de inbreng van verontreinigende stoffen in het grondwater te voorkomen of te beperken. Specifiek voor drinkwaterwinningen is opgenomen (artikel 7) dat lidstaten moeten zorgen voor de nodige bescherming van de waterlichamen om het niveau van zuivering dat voor de productie van drinkwater is vereist, te verlagen. Deze laatste doelstelling is nationaal als volgt vertaald in het Besluit Kwaliteitseisen en Monitoring Water (Bkmw, art 12): de kwaliteit van grondwaterlichamen waarin een waterwinlocatie is gelegen verbetert zodanig dat het niveau van zuivering van het onttrokken water kan worden verlaagd. Dit is een streefwaarde waaraan geen realisatiedatum is gekoppeld maar waar wel naartoe gewerkt moet worden.

Daarnaast dienen de maatregelen uit dit uitvoeringsprogramma ter realisatie van de aanvullende nationale en provinciale doelen voor drinkwaterwinningen. Vanwege de aard van de KRW-verplichtingen gaat het daarbij in 1^e instantie om de kwaliteitsdoelen. Het ligt in de bedoeling om bij de actualisatie over enkele jaren de gebiedsdossiers ook te richten op de kwantiteitsdoelen en dan hiervoor eveneens maatregelen af te leiden.

In de stroomgebiedbeheerplannen is het opstellen van gebiedsdossiers voor drinkwaterwinningen opgenomen om te voldoen aan deze doelstelling (zie box 1). In het Nationaal Waterplan (NWO) is opgenomen dat het rijk (VROM) met de belanghebbende partijen nadere afspraken zal maken over de realisatie van gebiedsdossiers. Op 16 juni 2010 heeft het NWO het voorstel aangenomen met daarin afspraken over het opstellen van gebiedsdossiers. Dit is uitgewerkt in het document 'Gebiedsdossiers waterwinning voor de openbare drinkwatervoorziening'. Hierin is onder andere afgesproken dat provincies regie voeren bij het opstellen van gebiedsdossiers en de daaruit voortvloeiende maatregelen. Ten aanzien van de gebiedsdossiers heeft de werkgroep verder over de volgende aspecten een voorstel gedaan:

- Doel.
- Reikwijdte.
- Regierol.
- Kosten.
- Tijdpad.
- Methodiek.
- Status.
- Prioritering winningen voor opstellen gebiedsdossiers.
- Openbaarheid gegevens.

Wettelijk kader voor rollen en verantwoordelijkheden: elke partij heeft verantwoordelijkheden

De bescherming van de openbare drinkwatervoorziening en haar bronnen krijgt met de inwerkingtreding van de Drinkwaterwet (per 18-9-2009) de status van "dwingende reden van groot openbaar belang". Op grond van de Drinkwaterwet hebben alle bestuursorganen de zorgplicht voor het duurzaam veilig stellen van de openbare drinkwatervoorziening. De bestuursorganen dienen dit belang bij hun besluitvorming te betrekken. Met de Drinkwaterwet wordt een wettelijk zorgplicht in het leven geroepen die als een paraplu over de besluitvorming binnen intrek- en grondwaterbeschermingsgebieden ligt. Daarnaast zijn sommige regionale en lokale overheden ook aandeelhouder van drinkwaterbedrijven en hebben vanuit die hoedanigheid ook een verantwoordelijkheid ten aanzien van het scheppen van randvoorwaarden voor een duurzame drinkwatervoorziening (artikel 3 Drinkwaterwet).

Voor vergunningverlening en handhaving dienen Rijk, gemeenten, provincie en waterschappen alle relevante belangen te betrekken in hun afweging bij de vergunningverlening, het stellen van voorschriften en de uit te voeren handhaving. Het belang van de openbare drinkwatervoorziening dient hierin – gegeven de Drinkwaterwet - een prominente plek te krijgen. Mede richtinggevend zijn daarbij ook de bepalingen zoals die zijn opgenomen in de provinciale verordening op grond van artikel 1.2. van de Wet Milieubeheer.

Provincie Drenthe

De provincie Drenthe is strategisch beleidsbepaler voor de inrichting van de fysieke leefomgeving en verantwoordelijkheid voor het toekennen van functies aan water- en grondwatersystemen binnen de provincie. Zij is bevoegd gezag voor de vergunningverlening voor de benodigde hoeveelheden grondwater voor drinkwaterproductie en bevoegd gezag voor de bescherming van de grondwaterkwaliteit op grond van de Waterwet inclusief de Kaderrichtlijn Water en de Wet Milieubeheer. Bovendien is de provincie verantwoordelijk voor het veiligstellen van een duurzame drinkwatervoorziening. In de Drinkwaterwet is het duurzaam veiligstellen van de openbare drinkwatervoorziening aangemerkt als 'dwingende reden voor groot openbaar belang'. Hiermee is het bijzondere belang van drinkwatervoorziening in de wet verankerd, hetgeen de provincie Drenthe houvast geeft voor de bescherming van dat belang. De provincie Drenthe beschermt haar openbare drinkwatervoorziening via het voorzorgsprincipe in het beschermingsbeleid en de voorkantsturing in de Ruimtelijke ordening. Het voorzorgsprincipe houdt in dat voor de bescherming van de kwaliteit van het grondwater risicovolle activiteiten worden geweerd. Voorkantsturing houdt in dat de drinkwaterwinningen zoveel mogelijk verweven zijn met harmoniserende functies.

Waterbedrijven WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens

Voor het waterleidingbedrijf betekent de komst van de Drinkwaterwet dat ook zij verplichtingen krijgt in samenhang met het duurzaam veiligstellen van de openbare drinkwatervoorziening. De in artikel 7 Drinkwaterwet opgenomen (primaire) taakomschrijving voor de eigenaren van drinkwaterbedrijven volgt uit de wettelijke opdracht aan eigenaren van drinkwaterbedrijven, opgenomen in artikel 3, om ten aanzien van het voor hun bedrijf vastgestelde distributiegebied uitvoering te geven aan de overheidszorg inzake de openbare drinkwatervoorziening. Artikel 7 bepaalt dat de eigenaar van het drinkwaterbedrijf tot taak heeft om bij te dragen aan de bescherming van zijn grondstof (grond- of oppervlaktewater) tegen vervuiling. De eigenaar van een drinkwaterbedrijf wordt met de taakstelling verplicht en in staat gesteld tot bescherming van waterwingebieden en daaraan gerelateerde activiteiten op het gebied van natuur- en milieubeheer ten einde drinkwater te kunnen produceren.

Gemeenten

Gemeenten hebben taken en bevoegdheden op grond van de Wet Milieubeheer. Deze variëren van vergunningverlening en handhaving van bedrijven en inrichtingen tot het opstellen van rioleringsplannen en het vervolgens aanleggen, beheren en onderhouden van de rioolstelsels.

Daarbij hebben zij niet alleen op grond van de Wet Milieubeheer taken en bevoegdheden maar hebben op grond van het Burgerlijk Wetboek ook een risicoaansprakelijkheid voor die rioolstelsels. Rioolstelsels zijn opstallen in de zin van artikel 6:174 BW en op grond van dit artikel rust op de leidingbeheerder risicoaansprakelijkheid. In zijn algemeenheid zijn gemeenten verantwoordelijk om risicovolle emissies vanuit de riolering naar het grondwater in het intrekgebied van een drinkwaterwinning op te sporen en weg te nemen. Op grond van de Wro en de provinciale verordening RO dienen de gemeenten in hun bestemmingsplannen de bestemming intrek- en grondwaterbeschermingsgebied als dubbel bestemming op te nemen. Daarbij dienen zij zodanige voorschriften te stellen dat functies in overeenstemming zijn met deze dubbelbestemming. Hierbij ligt, mede op basis van de Drinkwaterwet en de criteria genoemd in de provinciale verordening, het primaat bij de bescherming van het grondwater tegen risico op verontreiniging. Vanuit de Wet bodembescherming is één gemeente in de provincie Drenthe bevoegd gezag. Dit is de gemeente Emmen. In het overige gebied is de provincie Drenthe bevoegd gezag. Als deze risico's van een bepaalde verontreiniging onaanvaardbaar zijn, is een spoedige sanering dan wel beheersing van de risico's noodzakelijk. In het convenant bodemontwikkelingsbeleid dat in 2009 is gesloten tussen Rijk, IPO, VNG en UvW is afgesproken prioriteit bij de aanpak van spoedlocaties te leggen.

Waterschap en Rijkswaterstaat

Op grond van de Waterwet is het waterbeheer in Nederland toegewezen aan twee beheerders. Het Rijk – met als uitvoerder Rijkswaterstaat – is beheerder van de bij of krachtens de wet aangewezen (oppervlakte)wateren: het hoofdsysteem en enkele objecten als stormvloedkeringen Oosterschelde en Nieuwe Waterweg en dergelijke. Alle overige watersystemen inclusief de waterkeringen en het grondwater zijn in beheer bij de waterschappen. De provincies wijzen de beheergebieden van elk afzonderlijk waterschap aan.

Beide beheerders (Rijk en Waterschappen) hebben op grond van de Waterwet de taak het watersysteem op orde te houden en te verbeteren met in achtneming van de bepalingen gesteld bij of krachtens die wet en de kwaliteitsdoelstellingen en normen gesteld bij of krachtens de Wet Milieubeheer. Daarnaast dienen zij tevens enkele bepalingen gesteld bij of krachtens de Wet bodembescherming, de Wro, de nieuwe Drinkwaterwet en nog enkele andere wetten te betrachten bij hun beheer. Artikel 2.1 lid 1 van de Waterwet bepaalt dat de doelstellingen zijn gericht op:

- Voorkoming en waar nodig beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste, in samenhang met
- Bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van watersystemen en
- Vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen.

Bij de productie van drinkwater in de provincie Drenthe wordt geen geïnfiltreerd oppervlaktewater gebruikt.

Naast beide beheerders hebben de gemeente en de provincie nog taken op grond van de Waterwet. Voor de gemeente gaat het om de zorgplicht voor de grondwaterstand in stedelijk gebied en overtollig grondwater. Voor de provincie gaat het om vergunningverlening voor enkele categorieën grondwateronttrekkingen.

Kostenverdeling

In verschillende EU-richtlijnen zijn ook de bekostigingsprincipes opgenomen; de vervuiler betaalt, het profijtbeginsel, het kostenterugwinning beginsel, het solidariteitsbeginsel en het legaliteitsbeginsel. Voor de meeste kosten wordt in het Nederlandse waterrecht voldaan aan (één van) deze principes. Alleen voor diffuse bronnen van verontreiniging is dit (nog) niet het geval.¹⁹

¹⁹ Geld als water: Over Europese richtlijnen, water en regionale economie, Triple E publicaties 2006.

Box 1 Doelen KRW in relatie tot gebiedsdossiers drinkwaterwinningen

De Kaderrichtlijn Water (KRW) beoogt om oppervlakte- en grondwater in de "goede toestand" te brengen in 2015 (met uitstel mogelijkheden tot 2027 onder bepaalde condities). Dit betreft een resultaatverplichting waarbij er aan een aantal doelstellingen moet zijn voldaan. Drinkwaterwinningen dienen eveneens in een goede toestand te worden gebracht door te voldoen aan enkele specifieke aanvullende doelstellingen. Voor deze winningen dienen maatregelen te worden genomen om de volgende doelstellingen te bereiken:

Geldend voor alle grondwaterlichamen (KRW art 4):

- Achteruitgang van de toestand van grondwaterlichamen voorkomen; vanaf 22 december 2000 voorkomen van achteruitgang van de toestand van het grondwaterlichaam en vanaf 22 december 2009 geen aanhoudende stijgende tendens van concentraties van verontreinigende stoffen.
- Er wordt een drempelwaarde afgeleid voor die stoffen die in twee of meer onttrekkingspunten in een grondwaterlichaam een probleem (overschrijding van 75% van de norm én een stijgende trend) veroorzaken. Daarna wordt bij de toestandbeoordeling getoetst aan de drempelwaarde in KRW monitoringpunten. Bij overschrijding wordt geanalyseerd wat het effect van de overschrijding op receptoren is. Voor drinkwaterwinningen betekent dit kijken of er een significant stijgende trend is bij het onttrekkingspunt.
- Inbreng van verontreinigende stoffen voorkomen/beperken.
- Grondwaterlichamen beschermen, verbeteren en herstellen, met de bedoeling in 2015 de goede toestand te bereiken.
- Stijgende tendensen van verontreinigingen ombuigen.
- De doelstellingen voor beschermde gebieden halen (Natura-2000 en drinkwater).

Voor drinkwaterwinningen zijn die doelstellingen (KRW art 7.2 en 7.3):

- Geen achteruitgang zuivering: vanaf 22 december 2000 dient een waterlichaam waaruit drinkwater wordt bereid een zodanige kwaliteit te hebben dat met de bestaande zuivering drinkwater kan worden geproduceerd wat aan de normen uit de Drinkwaterwet voldoet.
- Vermindering zuivering: de waterlichamen dienen zodanig beschermd te worden, dat de achteruitgang van de kwaliteit wordt voorkomen teneinde het zuiveringsniveau voor de productie van drinkwater te verlagen.

Deze laatste doelstelling is nationaal als volgt vertaald in het Besluit Kwaliteitseisen en Monitoring Water (BKMW, art 12): de kwaliteit van grondwaterlichamen waarin een waterwinlocatie is gelegen verbetert zodanig dat het niveau van zuivering van het onttrokken water kan worden verlaagd. Dit een streefwaarde waaraan geen realisatiedatum is gekoppeld maar waar wel naartoe gewerkt moet worden.

De hiervoor benodigde maatregelen zijn in 2009 in het SGBP vastgesteld en dienen eind 2012 operationeel te zijn (KRW art. 11.7). In de daaropvolgende planperiode wordt de effectiviteit geëvalueerd (KRW art. 11.8) als onderdeel van het nieuwe SGBP. In het SGBP Rijndelta en in het SGBP Eems is het aanleggen van een gebiedsdossier opgenomen als maatregel (SGBP Rijndelta blz. 151; SGBP Eems blz. 137). Dit betreft ondermeer 'Inventarisatie en evaluatie bestrijdingsmiddelengebruik in kwetsbare waterwingebieden', 'Onderzoek naar risicovolle puntbronnen in oppervlaktewateren en grondwaterbeschermingsgebieden en – waar nodig – extra saneringen van deze puntbronnen' en 'Onderzoek van risicovolle bodemverontreinigingslocaties en uitvoeren van kosteneffectieve maatregelen (saneren of beheersen)'. Overige maatregelen uit het gebiedsdossier kunnen gefaseerd worden ingevoerd.

Het einddoel waar als stip op de horizon naar gestreefd wordt, is een zuivering die aansluit bij de natuurlijke waterkwaliteit. Volgende tabel geeft een aantal voorbeelden van zuiveringen passend bij een natuurlijke waterkwaliteit:

Natuurlijk watertype	Basiszuivering
aëroob	beluchting
aëroob + zuur	beluchting – marmerfiltratie
anaëroob	beluchting – snelfiltratie
anaëroob hard	beluchting - snelfiltratie - ontharding - beluchting – snelfiltratie
anaëroob zuur	beluchting – marmerfiltratie
diep anaëroob	intensieve beluchting - snelfiltratie - beluchting - snelfiltratie
diep anaëroob hard	intensieve beluchting - snelfiltratie - ontharding - beluchting – snelfiltratie

